



Jelena Milić, CEAS Direktor

#PUTINIZACIJA str. 02

Mr Sanja Mešanović

**ZAJEDNIČKA BEZBEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA
EU POSLE DECEMBARSKOG SAMITA** str. 08

Tamara Spaić - CEAS linervju

**RAZGOVOR SA SAŠOM RADULOVIĆEM,
MINISTROM PRIVREDE U OSTAVCI** str. 11

Dr Jasminka Simić

**EKONOMSKI ASPEKTI STRATEŠKOG PARTNERSTVA
SRBIJE I RUSIJE** str. 21

Antonio Misiroli, direktor Instituta Evropske unije za bezbednosne studije

EVROPSKA ODBRANA – NASTAVIĆE SE str. 31

Milan Nič i Ján Cingel

**ODNOSI SRBIJE SA NATO:
DRUGA (TIŠA) IGRA U GRADU** str. 34

Endru Vilson

MOŽE LI EVROPA ZAŠTITI EUROMAJDAN? str. 39

Jan Piekło, direktor Inicijative poljsko-ukrajinske saradnje PAUCI

**EUROMAIDAN:
RUSIJA I EVROPSKI IZBOR UKRAJINACA** str. 41





Jelena Milić, CEAS direktor

#PUTINIZACIJA



Jelena Milić

Snaga Zapada treba da bude u moći da stvori situaciju da, na svojim granicama, zavrne Gaspromovljeve slavine kao odgovor na ruske ucene, a ne samo da izražava zabrinutost i uvodi suštinski neefikasne sankcije, da otvoreno pita Beograd, Kijev, Sarajevo i Sofiju, da li hoće na Istok ili Zapad, putinizaciju kao stil vladanja ili ne.

U Srbiji su raspisani vanredni parlamentarni izbori. Jedna od glavnih karakteristika kampanje je da se o Kosovu, spoljnoj i bezbednosnoj politici te o regionalnoj saradnji skoro uopšte ne govori. Ekonomija je navodno glavna tema, mada niko od formalnih aktera u izbornoj trci ne govori u kakvom vrednosnom sistemu i na kom kursu spoljne politike će se bazirati njeni postulati. Tu čak ni energični Saša Radulović, ministar privrede u ostavci, koji još nije uspeo da se formalno uključi u političku trku, ne sme da iskorači iako je hrabro ogolio neke aspekte Vučićeve vladavine, okrećući se podršci preduzetnicima koji nisu nužno pro-Zapadno orijentisani. Liberalno demokratska partija (LDP) pitanja spoljnopolitičke i bezbednosne orijentacije zemlje predstavlja kao samorazumljiva i ne potencira ih u kampanji, što već postaje frustrirajuće i dovodi u sumnju iskrenost njihovog atlanticizma, ili, u najmanju ruku njihove spoznaje koliko je pritisak na ostale aktere u izbornoj trci da se odrede o ovoj temi bitno. Još čudnije izgleda odluka da se zarad opstanka u parlamentu i eventulane participacije u vlasti sa Srpskom naprednom strankom (SNS) napravi neprincipijelni savez sa muftijom Muamerom Zukorlićem, umesto da se fokus usmeri na čvrsto pro-Zapadno biračko

uporište, koje je veće nego prosečni rezultati LDP - a na parlamentarnim izborima. Ono ovaj put ostaje apsolutno bez opcije za koju bi glasalo!

Glavni ton kampanje nametnuo je, naravno, prvi potpredsednik vlade Srbije i predsednik Srpske napredne stranke (SNS) Aleksandar Vučić. On skoro neometano, ne samo da zagovara, već i u stilu vladanja demonstrira čistu putinizaciju zemlje, koju je započeo prvog dana svog potpredsedničkog mandata. Ona se manifestuje u slabim institucijama, zavisnim medijima, netransparentnim tokovima novca i potpunom politizacijom sistema bezbednosti, umesto jačanja demokratskog nadzora nad njim.

U javnosti je stvorio atmosferu da svako ko kritikuje njegove "neverovatne napore i žrtve za Srbiju" i SNS, protiv "reformi", ne misli svojom glavom i na platnom je spisku Miroslava Miškovića, tajkuna koga je ovaj režim držao par meseci u pritvoru, da bi mu u drugoj fazi dozvolio izlazak iz zemlje iako je sudski proces protiv njega još u toku. Medijske pretnje sudskim procesima, sa pikantnim detaljima iz "izvora bliskih istragama" u medijima sa velikim tiražem koje Vučić kontroliše postale su jedna

od glavnih tehnologija vlasti Aleksandra Vučića. Ona se sada ogoljeno svodi na obračun sa svim vrstama protivnika, a ne na sprovođenje reformi kako on to tvrdi. Osim ako pod terminom reforme Vučić ne podrazumeva "privatizaciju" i ponižavanje sektora za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova, što smo videli u aferi Feketić, i uspostavljanje partijske kontrole nad celim sitemom bezbednosti, što gledamo u aferama prisluškivanje Vučića i njegovog partijskog kolege predsednika Srbije Tomislava Nikolića, posebno nameračenog na nekonstruktivnu kritiku rada Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) na čijem je čelu premijer Srbije Ivica Dačić, te uvođenja "brze trake" za zaobilazanje tendera i za investitore sa kešom, ovog puta pre svega onih navodno iz Ujedinjenih Arapskih Emirata. Vučićeva retorika u kampanji, a stiće se utisak i politika, oko odnosa sa Rusijom nije se pomakla od toga da se strateški odnosi sa Rusijom moraju spomenuti u istoj rečenici u kojoj se ističe značaj evropskih integracija za Srbiju. I ono što mu se ne može osporiti s početka vladavine, formalna podrška Briselskom sporazumu o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova, preti da erodira usled izborne retorike u kojoj se izbegava jasno reći da Zapad od Srbije u najmanju ruku očekuje da Srbija i Kosovo budu dva razdvojena pravna entiteta, te zbog puštanja da politiku prema Kosovu vodi duboko kompromitovani Aleksandar Vulin, direktor Kancelarije za Kosovo i Metohiju Vlade R. Srbije.

Nažalost po Srbiju, ni partizacija sitema bezbednosti, ni dvoličnost u pristupu Kosovu, ni popustljivost prema ruskim interesima, ni zloupotreba medija nisu Vučićev originalni izum. On je samo cenu opstanka na vlasti i formalnu podršku EU integracijama podigao na viši totalitarni nivo od svojih predhodnika. U beogradskom Tašmajdanskom parku još je 2011. godine postavljen spomenik nekadašnjem predsedniku Azerbejdžana diktatoru Hajdaru Alijevu, zbog nade tadašnje vlasti da će stići brzi keš i investicije iz Azerbejdžana. U prisustvu tadašnjeg predsednika Srbije Borisa Tadića i gradonačelnika Beograda Dragana Đilasa, danas na suprotnim političkim stranama, spomenik je otkrio aktuelni predsednik Azerbejdžana Ilham Alijev, inače, Hajdarov sin. Otud ne iznenađuje

pakt o nenapadanju između Vučića, koji je spreman da bez urbanističkog plana i tendera ceo Beograd, a ne samo jedan park i politički ponos, da UAE i Tadićeve Nove demokratske stranke. Uostalom, nisu li Tadić i Vuk Jeremić, tadašnji ministar spoljnih poslova i Tadićeva politička tvorevina - cena za usluge koje je Tadiću u Demokratskoj stranci pružao Jeremićev otac blisko povezan sa ruskim interesima - bili ti koji su formalno, onako jeftino, prodali Naftnu industriju Srbije Rusima. Nadali smo se bar za malo slobode u drugim aspektima spoljne i bezbednosne politike od strane Rusije, ali pogrešno izgleda.



Izvor: Facebook

U Srbiji, zatrpanoj predizbornim kombinatorikama, retko se uzima u razmatranje mogućnost da SNS "podeli odgovornost" u novoj vlasti i sa Demokratskom strankom Srbije, jedinom partijom koja u ovoj izbornoj kampanji ima jasnu politiku: ne u EU – samo intenzivna insitucionalna političko-ekonomska saradnja sa Rusijom spašava Srbiju. Imajući u vidu i da je Srbija pred bankrotom, ali i prirodnu naklonjenost ove dve stranke konzervativizmu i autoritarizmu, te sve izraženijem antizapadnjaštvu, ma šta Vučić, koji nije neprikosnoven u svojoj stranci, pričao - ovo je vrlo verovatan scenario koji se mora ozbiljnije nego do sad uzeti u razmatranje. Tadić, očito nema kurs ni politiku pa bi se lako snašao i ovde. Već je kohabitirao sa Koštunicom.

Južni tok se i u kampanji, većinski, lažno predstavlja kao ekonomski, a ne prevashodno političko-investicioni projekat na čiju ekonomsku neuračunljivost, kao uostalom i na Putinovu tvrdoglavost oko [neupotrebljavanja deviznih rezervi](#), ukazuju i ruski ekonomisti. Očit

predizborni savez LDP sa SNS otupeo je ovu LDP-ovu oštricu u vezi sa kritikom energetske politike. [Uporedna analiza ekonomija Južnog i Severnog toka](#), koji takođe ima poteškoća, pre svega zbog sve većeg priliva gasa iz škriljaca iz SAD, u Srbiji se ili ne prati ili namerno prećutkuje. Najhrabrije što direktni akteri političke kampanje u Srbiji danas smeju reći protiv poslovanja Gasporma u Srbiji je loše upravljanje kadra Socijalističke partije Srbije na čelu serije NIS-ovih kompanija u Srbiji Dušana Bajatovića, što je samo mali deo mozaika.

To što su brojevi, i oni o obimu [ekonomske saradnje](#) Srbije i Rusije, i oni o stanju ruske privrede, i oni o [navodnoj produženoj ekonomskoj recesiji](#) skoro celog Zapada u suprotnosti sa realnošću, treba da zabrine realnost, a ne Nenada Popovića, potpredsednika DSS, najagilnijeg u promociji ovog pristupa, a izgleda ni skoro sve ostale. Bez obzira što je Srbija na granici bankrota.

Stiče se utisak da su EU i SAD, i pored gore navedenog, još uvek ubeđeni da će ko god da pobedi na izborima u Srbiji ostati na kursu evropskih integracija. Imajući u vidu dešavanja u Ukrajini, Bosni i Hercegovini, pa i u Bugarskoj, koja imaju jednu zajedničku karakteristiku sa atmosferom u Srbiji-uticaj Rusije, ovo je olako zauzeta pozicija koju bi Zapad morao što pre proveriti.

Vučić, Nikolić, pa i Dačić i Tadić ne bi bili ni prvi ni poslednji spolja kreirani novorođeni evropejci koji bi se, što usled sve vidljivijeg sukoba ideologija i stilova vladanja, što zbog novca koji im je hitno potreban, zahvalni Zapadu koji je njihov dolazak na vlast u umornim tranzicionim zemljama na granici da postanu ili su već state captured, pomogao, i okrenuli se Rusiji. Eno ih Azarov, Janukovič, a i Snouden, već tamo ili su na putu.

Rusija nema problem demokratskog ili konsenzualnog načina donošenja odluka kao Zapad, moralnih dilema oko načina vođenja međunarodnih odnosa ili pritiska poštovanja vladavine prava i ljudskih prava, niti obaveze poštovanja prethodno donesenih budžeta, Rusija brže operiše i donosi finasijske i političke odluke, kao i svaka totalitarna zemlja uostalom.

Otud ona ima veći prostor za igranje na male goliće iako ne nudi održivu stratešku viziju, uključujući i suočavanje sa svojim problemima i nefunkcionalnostima, za razliku od Zapada.

Osvrnimo se ukratko sasvim na zabrinjavajući razvoj situacije u Ukrajini, od koje i Zapad i Srbija imaju šta naučiti. Pitanje je koliko su tek oslobođena bivša premijerka Ukrajine Julija Timošenko, kultu ličnosti naklonjena kontrovezna biznismenka i ne uvek pro vladavinu prava i poštovanje ljudskih prava nastrojena političarka, i njeni politički saveznici, upravo postavljeni na važna mesta u Ukrajini, sposobni da se odupru ovoj vrsti ruskog magnetizma. Prva stvar koju je oslobođena Timošenko inače rekla na Evromajdanu bila je da bi volela da vidi da se bivšem predseniku Ukrajine Viktoru Janukoviču, tu sudi. Vrlo slično promociji "narodno-tabloidnog" pravosuđa koje potencira Vučić. I Ukrajina i Srbija moraju bolje. Vladavinom prava i poštovanjem ljudskih prava protiv korumpiranih i/ili nedemokratskih.



U korak sa vremenom, spomenik sovjetskim vojnicima u Sofiji prefarban u junake američkih stripova. Izvor: Facebook

Naravno, za trenutno stanje stvari u Srbiji, a slično je i u BiH, Ukrajini i Bugarskoj nikako se ne mogu okriviti samo "inertni" Zapad ili agilna Putinova Rusija, koja očito vešto ulazi u suviše brzo otvoren prostor od strane Zapada. On, naravno, ima svoj deo odgovornosti uključujući i povremeno suviše veliko oslanjanje na pojedince koji mogu da realizuju njihove trenutne interese poput normalizacije odnosa Srbije i Kosova ili održanja celovitosti Ukrajine i BiH, usled stalnog kriznog upravljanja regionom Zapadnog Balkana a sada i Ukrajine, neretko na uštrb razvoja nezavisnih insitucija i procesa demokratizacije u tim zemljama koje, inače, nesumnjivo podržava.

Ceo region Zapadnog Balkana bi trebalo da zabrine odsustvo realnosti ljudi na koje se ugledaju mnogi progresivni krugovi, poput onoga koje je demonstrirao slovenački filozof Slavoj Žižek, tvrdeći da su Eduard Snouden i Pussy Riot, Ruskinje koje su trunule u Putinovim zatvorima što Snoudenu nije smetalo da od zvanične Moskve zatraži utočište, deo iste globalne pobune. Bez realnije percepcije globalnih dešavanja, kako od desnice tako i od leve, celom regionu će biti teško da izabere jedini funkcionalni političko ekonomski kurs koji mu u stvari stoji na raspolaganju - evroatlanticizam. Nažalost, ni sam Zapad nije oslobođen brzog donošenja zaključaka o dešavanjima u regionu, a sada i u Ukrajini, bez provere činjenica, što se očitovalo ustezanjem progresivnih krugova da daju bezrezervnu podršku ukrajinskim demonstrantima, navodno zato što su mahom fašisti i ultrancionalisti, što je spin sistemski širen od strane zvanične Moskve. No, na Zapadu se brže nego u nas klatno vrati na pravu stranu. Toplo preporučujem sjajan tekst o zabludama Zapada o strukturi onih koji su se pobunili protiv Juščenkove putinizacije Ukrajine Timotija Snajdera [“Fašizam, Rusija i Ukrajina”](#).

Glavni krivci sadašnje teške ekonomske situacije u regionu, pa i spoljnopolitičke konfuzije, mora se jednom reći, su su inertne javnosti ovih zemalja. One odbijaju da se suoče sa globalizacijskim tokovima i posledicama svojih političkih odluka na kvalitet svog života. Građani regiona već više od decenije u manje više slobodnom okruženju i demokratskim procedurama biraju političke elite. One potom



*Spomenik sovjetskim vojnicima u Sofiji prefarban u ukrajinskog vojnika kao podrška protestima u Ukrajini
Izvor: Facebook*

komplikovane situacije u svojim zemljama ne rešavaju već koriste za opstanak na vlast ne rizikujući da ih suštinski menjaju makar i po cenu pada podrške. Odgovornost političkih elita, i građana čija su mahom slika, u BiH i Srbiji veća je od odgovornosti onih u Ukrajini. Njoj je EU ponudila samo Istočno partnerstvo a ne i mogućnost punopravnog članstva, što je geopolitički blagoslov koji mnoge druge zemlje u razvoju nemaju. Građani Ukrajine još nemaju ni liberalizovan vizni režim sa Evropom. S druge strane, uticaj i interesi Rusije u toj zemlji mnogo su veći nego na Zapadnom Balkanu. Opominjući je i slučaj Bugarske, koja zbog ruskog uticaja, iako članica EU i NATO, klizi u političku anarhiju izazvanu i velikom političkom apatijom kao predominantnom reakcijom na putinizaciju stila vladanja elita, o čemu se u Srbiji skoro uopšte ne razgovara.

U Srbiji se, i pored očitih sličnosti u nekim aspektima, ne vodi debata o stvarnim uzrocima kriza u spomenutim zemljama, niti o mogućim scenarijima rešenja koja bi išla u prilog jačanju procesa demokratizacije (frazu stabilizacija namerno je izostavljena) i evropeizacije u njima. Reakcije svih čelnika države Srbije na nedavna dešavanja u Bosni i Hercegovini bila je sramna. Niko od njih nije pokazao interes za mir i prosperitet celovite Bosne, i svih njenih građana, razumevanje za neupitan momenat eksplozivnog socijalnog bunta. Ako je slušati srpske zvaničnike dešavanja u BiH su prevashodno orkestrirana sa Zapada u cilju destabilizacije i ukidanja Republike Srpske, i nemaju veze sa činjenicom da je nezaposlenost velika, da plate kasne, a korupcija i nefunkcionalnost javne uprave cvetaju. Interesantno, istu tezu promovisali su i svi ruski državni mediji. Državni vrh Srbije, a i opozicija, ako tako nešto još postoji, suštinski glasno ćute o događajima u Ukrajini. Nema stava o korumpiranosti ukrajinskog državnog vrha, koji je u cilju skrivanja svoje prave prirode i opstanka na vlasti nedavno drastično smanjio neka od osnovnih prava građana, ograničio rad civilnog društva i medija, a zatim krenuo i u brutalni nasilni obračun sa demonstrantima, od kojih je velika većina sa legitimnim zahtevima [borbu protiv korupcije](#) pre svega, pa tek onda za demokratizaciju zemlje, njeno približavanje EU

i zaustavljanje procesa putinizacije. U **medijima** kontrolisanim od strane Vučića ili Ruske ambasade u Srbiji, neretko stižu dezinformacije o broju i uticaju ekstremnih ukrajinskih desničara na talas pobune protiv Janukovičevog režima.

Ovakav izbor politike državnog vrha Srbije očito ide niz dlaku ruskoj politici u regionu, iako je Srbija formalno počela pregovore sa EU. Proces približavanja EU podrazumeva i zauzimanje istih stavova sa EU, bar tamo gde ona ima zajedničku poziciju. Ključna tema izborne kampanje treba da budu model upravljanja zemljom, reforma sistema bezbednosti i njena spoljnopolitička orijentacija, odnosno donošenje konačne odluke da li Srbija ide na politički Istok ili na Zapad. Početak pregovora sa EU to svakako nije, već samo predstavlja korak u dobrom pravcu. Kao ni spoljnopolitički kurs, tako ni model vladanja u Srbiji još formalno nije odlučan.¹ Za sada preovladava putinizacija koja se, ponovimo, manifestuje u slabim institucijama, zavisnim medijima, netransparentnim tokovima novca i potpunom politizacijom sistema bezbednosti umesto jačanja demokratskog nadzora nad njim. Nažalost, ove teme do sada uopšte nisu otvorene u kampanji, iako je Srbiju u poslednjih godinu i po dana tresla **afera za aferom**, uzrokovane upravo situacijom u ovim oblastima. Poražavajuće je da i takozvani opozicioni političari ne shvataju ozbiljnost trenutka u kome se Srbija i region, pa i cela istočna Evropa nalaze. Cela njihova kampanja je zasnovana na njihovim nepodnošljivim sujetama i nerešenim računima.

No, i Zapad bi mogao bolje i više u borbi protiv narastajuće putinizacije u Srbiji i u drugim spomenutim zemljama. Ovo se pre svega odnosi na Nemačku. Dobro je što je nemački predsednik Joachim Gauk na nedavnom bezbednosnom samitu u Minhenu i sam

primetio potrebu da Nemačka preuzme veću globalnu odgovornost. Za nadati je se da se ovo odnosi na jasniji, češće sa partnerima usaglašen, stav prema Rusiji. Gaukova najava itekako je primećena i pozdravljena u SAD. Došla je u trenutku velike rasprave o tome da li SAD ponovo treba da uđu u jednu od post - velikih ratova u svetu - faza, kad liže rane i okreće se samo unutrašnjoj politici. Ovakav razvoj događaja, uporedo sa namerama NATO da se u narednom periodu fokusira prevashodno na sebe, svakako ni za Ukrajinu ni Zapadni Balkan (da se koncentrišemo na ove oblasti) ne bi bio dobra vest. EU je potrebna, ali ne i dovoljna, da se na Zapadnom Balkanu i u Ukrajini, pa i Bugarskoj, postigne uspešna priča kakva je postignuta u Češkoj, Slovačkoj, Poljskoj, a nadati se i Mađarskoj na kraju. U Srbiji je, naravno, promakla vest da je ekonomija Višegradske četvorke objedinjeno, sada petnaesta svetska ekonomija po snazi.



Ukrajinski sveštenik na protestima u Kijevu
Izvor: Facebook

U pravu je Džosef Najs koji **demistifikuje** navodni SAD izolacionizam, govoreći da SAD naravno treba da biraju bitke, da se ne mora uvek vojno intervenisati, no spektar mirnih mera koje SAD i Zapad generalno mogu da primene, i grešaka koje mogu da ne ponove je i dalje veliki i moćan. Zato je bitno i da se obnovi poverenje između SAD i Nemačke, teško narušeno Snoudenovim otkrićima, na šta ukazuje i Ivo Daalder u svom **tekstu**. Daalder možda malo arogantno, ali s pravom, ukazuje: "Realnost je komplikovanija. Nemačko društvo, i to ne samo oni koji su decenijama živeli pod špijunskim okom istočno-Nemačkog režima, je posebno osetljivo na državni nadzor građana. Istovremeno,

¹ CEAS, Povodom neadekvatne reakcije srpskog državnog vrha na dešavanja u BiH i fascinantnog odsustva stava o dešavanjima u Ukrajini. Dostupno na: <http://ceas-serbia.org/root/index.php/sr/saopstenja/2146-aopstenje-za-javnost-povodom-neadekvatne-reakcije-srpskog-drzavnog-vrha-na-desavanja-u-bih-i-fascinantnog-odsustva-stava-o-desavanjima-u-ukrajini-ima-li-srbija-koherentnu-spoljnu-politku>

tehnologija je toliko brzo napredovala da je teško utvrditi šta je legitimni anti-teroristički nadzor koji obuhvata prikupljanje velike količine podataka, i koliko je važno takvo prikupljanje podataka da bi se sprečili teroristički akti. Što više živimo naše živote na internetu, to smo više osetljivi na prismotru – što domaću, što stranu, kao i korporativnu prismotru.“

Nemačka mora pokazati veće razumevanje i značaj skorog uspostavljanja sporazuma o slobodnoj trgovini između SAD i EU, bez obzira što joj to na kraći rok može ugroziti konkurentnost energetskog sektora. Balansiranje sa Rusijom neretko je kod Nemaca uzrokovano tim obzirom, po veliku cenu po demokratizaciju Ukrajine, na primer, a stiče se utisak i BiH i Srbije.

Što se EU tiče, targetirane finansijske i putne sankcije protiv zvaničnika ukrajinskog režima osumnjičenih za prekomernu upotrebu sile, koje su pre neki dan usvojili kao meru ministri inostranih poslova zemalja članica Evropske Unije, imaju smisla samo ako Zapad bude ozbiljniji u primeni svih već postojećih finansijskih propisa, na šta ukazuje sa pravom Transparentnost Ukrajina. Da su ih do sad primenjivali, ne bi Janukovič i drugi imali onakva bogatstva. Ne trguju oni samo sa Rusijom, a pare su im najčešće u poreskim rajevima sa kojima Zapad još nema snage da se uhvati u koštac. Oportunističnost u međunarodnim odnosima je normalna pojava, ali se ona mora mnogo bolje i češće odmeravati. EU odluka o zabrani izvoza oružja i policijske opreme u Ukrajinu,

puka je formalnost. U Ukrajini nažalost ima toliko oružja i municije da se može dugo ratovati i pod teorijski čvrstim embargom, mada nam i Sirija i Bosna govore da tako nešto nije moguće realizovati. Pitanje dostupnosti oružja, o čemu nas Bosna takođe jezivo podseća, mnogo je važnije. Otud je licemerno zvučao Obamin nedavni poziv “obema stranama” da se uzdrže od upotrebe istog. Ovaj poziv bio je uvreda onima koji su pokrenuli ovaj talas nezadovoljstva pre svega korupcijom u Ukrajini, mirno demonstrirajući danima po zimi.

Zapadno medijsko-političko intenziviranje logističkih problema sa kojima su se organizatori Zimskih olimpijskih igara u Sočiju, Rusija, susretali, otišlo je predaleko i delovalo je pre kao nemoć nego kao kritika Rusije. Fokus je odvučen sa onoga na čemu je morao ostati - ako je Rusija uspela da igre odbrani od terorističkih napada - po koju cenu je to urađeno, od procesnih prava [osumnjičenih za terorizam u Dagestanu](#), prava njihovih porodica i sugrađana, pa nadalje. Sada kada su igre završene, Rusija će intenzivirati svoje projekte gušenja demokratskih procesa na Zapadnom Balkanu, u Ukrajini pa i u Bugarskoj. Snaga Zapada treba da bude u moći da stvori situaciju da, na svojim granicama, zavrne Gaspromovljeve slavine kao odgovor na ruske ucene a ne samo da izražava zabrinutost i uvodi suštinski neefikasne sankcije, da otvoreno pita Beograd, Kijev, Sarajevo i Sofiju, da li hoće na Istok ili Zapad, putinizaciju kao stil vladanja ili ne.



Mr Sanja Mešanović

ZAJEDNIČKA BEZBEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA EU POSLE DECEMBARSKOG SAMITA



Sanja Mešanović

Godina 2013. je pored žive debate o načinima i mogućnostima prevazilaženja ekonomske krize, bila za Evropsku uniju i godina debate o zajedničkoj odbrambenoj politici. Motivi za raspravu nalazili su se u Izveštaju Visoke predstavnice za spoljnu i bezbednosnu politiku Ketrin Ešton i Saopštenju komisije o mogućnostima unapređenja sektora odbrane i bezbednosti, koji su imali za cilj da pripreme decembarsku debatu šefova država i vlada, odrede glavne prioritete, ponude moguća rešenja, pravac reforme i evolucije Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike. Osnovna dilema bila je da li ova politika odgovara potrebama Evropske unije kao potencijalnom globalnom faktoru, ali je u vreme ekonomske krize i domen odbrambene industrije bio zanimljiv, i to sa dva aspekta:

- kao potencijal za ekonomski oporavak i kreiranje novih radnih mesta i
- i kao baza za povećanja kapaciteta odbrambenih sposobnosti Evropske unije.

Zaključci Evropskog saveta su pokazali da postoji interes da se unapredi ovaj segment

zajedničkog delovanja, ali su oni daleko od onoga što bismo smatrali prekretnicom. Evropska unija je poslala poruku da je tema odbrane aktuelna i da će ostati u sferi interesovanja za duže vreme, jer je najavljeno da će se o njenim rezultatima ponovo raspravljati u junu 2015. godine. U ovom tekstu sumraćemo Zaključke šefova i vlada u nameri da ukažemo u kojim aspektima će se kretati dalji razvoj Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike do sledeće debate i šta će se to za godinu i po razmatrati kao merljiv napredak. Konkretno zadatke dobili su Visoki predstavnik za zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, Evropska komisija, Evropska odbrambena agencija i na kraju i države članice.

Tradicionalno, Zajednička bezbednosna i odbrambena politika jeste domen međuvladine saradnje, ali su decembarski Zaključci na izvestan način naglasili ulogu Evropske komisije. Ingerencije Evropske komisije i mogućnost doprinosa prepoznati su u važnosti razvoja kapaciteta dvostruke namene, naročito kada je reč o istraživanju, ali i u jačanju inovativne i kompetitivne tehnološke i industrijske baze (EDTIB) u skladu sa pravnim tekovinama Evropske unije i značaju podrške koju treba dati regionalnim klastera malih i srednjih preduzeća kako bi im se obezbedio bolji pristup obrambenom tržištu.

Konkretni zadatak predstavlja izrada Mape puta za razvoj industrijskih standarada u oblasti odbrane ali bez dupliranja postojećih, naročito NATO standarda, do sredine ove godine, čije bi postojanje uticalo na harmonizaciju potreba država članica i povećanje interoperabilnosti ali

i konkurentnosti same industrije kada je reč o nastupu u trećim zemljama.

Šefovi država i vlada naglasili su da je transparentnost u javnim nabavkama jedan od preduslova funkcionisanja odbrambenog tržišta i njegove konkurentnosti, smatrajući da je nadležnost Evropske komisije u nadzoru primene dve Direktive o javnim nabavkama u oblasti odbrane (2009.) neobično važna.

Identifikacija unutrašnjih i međunarodnih izazova bezbednosti u okviru oblasti u nadležnosti Evropske komisije, kao što je energetska bezbednost uslovlila je potrebu sinergije Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike i drugih politika, kao i nužnosti sveobuhvatnog pristupa. Ovaj princip sinergetskog delovanja naročito je važan kada je reč o prostoru Pravde, slobode i bezbednosti tj. rešavanju problema ilegalnih migracija, organizovanog kriminala i terorizma.

Evropska odbrambena agencija, osnovana sa zadatkom da na pragmatičan, savremen i multinacionalan pristup nudi rešenja za poboljšanje odbrambenih sposobnosti, postaje sve značajnija u vreme ekonomske krize i budžetskih ograničenja. Ona je dobila dva zadatka da, do kraja 2014. analizira rezultate zajedničkih projekata i ispita mogućnost proširivanja saradnje, naročito kada je reč o projektima koji podrazumevaju zajednička ulaganja u odbrambene kapacitete, danas poznata kao "udruživanje i deljenje" ili "pooling and sharing". Takođe, u zadatak joj je stavljeno da izradi adekvatan okvir za koherentnije planiranje razvoja kapaciteta i sposobnosti unutar EU, uzimajući u obzir proces planiranja u okviru NATO, ali i procese koji se odvijaju na nacionalnom nivou. Osnova za razvoj adekvatnog okvira mogao bi biti već postojeći Plan za razvoj sposobnosti (Capability Development Plan).

Države članice su pozvane, da sa svoje strane, pokažu veću transparentnost i intenziviraju razmenu informacija kada je reč o planiranju na tehničkom nivou, tako i na nivou donosioca odluka, kako bi omogućile veću koherentnost i kako bi se izbeglo dupliranje kapaciteta. Drugim rečima, države članice bi mogle da biraju u kojim

projektima bi učestvovala, udruživale u veće ili manje klastere i razvijale određene sposobnosti i kapacitete. Time bi se svakako racionalizovalo planiranje na nacionalnom nivou, a unapređenjem zajedničkih kapaciteta, EU bi u većoj meri mogla da preuzme odgovornost za intervencije u širem okruženju, dok bi NATO, a samim tim i strateški fokus SAD bio i ostao u oblasti Azije i Pacifika. (Biscop, Colemont, 3)

Zašto Evropskoj uniji treba zajednička odbrambena politika? Da bi imala stratešku autonomiju i mogla da utiče na razvoj događaja u širem okruženju, zajedno sa svojim partnerima ili sama i na taj način štiti svoje interese. Da bi mogla da odgovori zadacima koje je sama sebi postavila, kao garant međunarodnog mira i bezbednosti Unija mora da:

- stalno unapređuje svoje odnose i saradnju sa globalnim, transatlanskim i regionalnim partnerima
- da razvija zajedničku bezbednosnu politiku koja je komplementarna NATO
- da unapredi sposobnosti i kapacitete za brzo reagovanje, uključujući i Borbene grupe
- da ispita i unapredi sistem finansiranja misija uključujući i Athena mehanizam
- i da obezbedi procedure i pravila koja bi omogućila brže i fleksibilnije uspostavljanje civilnih misija.

Iako se uspešnost odbrambene politike EU uzima sa rezervom, zbog podele među državama članicama kada je reč o strateškim pitanjima, jer često zadiru u srž nacionalnog identiteta, paradoksalno ona je jedna od najdinamičnijih politika EU u protekloj deceniji. Kada danas govorimo o Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici EU govorimo o dvanaest civilnih misija i četiri vojnih operacija u kojima je angažovano oko 7000 ljudi. Samo tokom 2013. Evropska unija je počela angažovanje u tri civilno vojne misije u Libiji, Maliju i Centralnoafričkoj republici. Evropskom savetu će u junu 2015. izveštaj podneti novi Visoki predstavnik za spoljnu i bezbednosnu

politiku, a biće tu i nova Evropska komisija. Za razliku od Ketrin Ešton, koja je na početku mandata imala zadatak da izgradi institucije posle stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma, a zatim je u drugom delu mandata bila aktivnija na međunarodnom planu, njen naslednik će od stupanja na dužnost imati zadatak da Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku stavi u funkciju veće vidljivosti i efikasnosti Evropske unije kao globalnog aktera mira i bezbednosti. Olakšavajuća okolnost koju će zateći kad stupi na dužnost je ta što je odbrambena politika prisutna i aktuelna, što se o njenim dostignućima, manjkavostima razgovara, a o reformi i evoluciji ozbiljno razmišlja.

Srbija kao pridružena država EU aktivno učestvuje u misijama i operacijama za upravljanje krizama EU. Nedavno smo pisali da 16 pripadnika Vojske Srbije jesu angažovani u operaciji Atalanta a 5 u Misiji u Somaliji. Pokazala je spremnost da učestvuje i u misiji u Maliju. Nedavno i zvanično potpisani administrativni aranžman sa Evropskom odbrambenom agencijom otvoriće mogućnosti daljeg unapredjenja odbrambenih kapaciteta, interoperabilnosti, ali pre svega doprineće daljem razvoju vojne industrije i istraživanju kao njenom važnom segmentu. Ono što Srbiji predstoji u daljem procesu približavanja jeste stvaranje okvira i procedura za razvoj kapaciteta za učešće u civilnim misijama. Pripreme za ovakvu vrstu angažovanja su gotovo na početku.

Literatura:

Biscop, S. and Coelmont, J. "Defence: The European Council Matters," *Security Policy Brief* 51, December 2013.
<http://www.egmontinstitute.be/papers/13/sec-gov/SPB51.pdf>

European Council 19/20, December 2013 Conclusions, available at:
<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&t=PDF&gc=true&sc=false&f=ST%20217%202013%20INIT&r=http%3A%2F%2Fregister.consilium.europa.eu%2Fpd%2Fen%2F13%2Fst00%2Fst00217.en13.pdf>



Tamara Spaić - CEAS INTERVJU

RAZGOVOR SA SAŠOM RADULOVIĆEM MINISTROM PRIVREDE U OSTAVCI



Saša Radulović,

Ekonomista, finansijski ekspert tužilaštva za stečaj i berzu, licencirani stečajni upravnik, čovek velike energije, koji se okušao u pokretanju i vođenju malih i velikih preduzeća, dugogodišnji bloger, dosledno kritičan prema pljačkaškom partokratskom sistemu koji razjeda ekonomiju i sve segmente srpskog društva. Zastupa politiku čistih računa i socijalno odgovorne liberalne ekonomije. Pokušaj da te ideje i reforme sprovede kao ministar privrede u Vladi koju su vodili lideri Srpske napredne stranke i Socijalističke partije Srbije završio se njegovom ostavkom, a zatim i neustavnim razrešenjem kome je Vlada pribegla.

Zrelo je za reforme

Sukob bivšeg ministra privrede, Saše Radulovića, sa najmoćnijim čovekom u Srbiji, liderom Srpske napredne stranke, prvim potpredsednikom Vlade, i članovima njegovog kabineta, među kojima je i bivši ministar finansija i privrede, Mlađan Dinkić, počeo je svega dva meseca nakon što je Radulović ušao u Vladu, sa planom o dubinskim reformama privrede. U novembru prošle godine, Saša Radulović zaustavio je štetne i netransparentne privatizacije i poslove sa strancima iza kojih je stajao kabinet prvog potpredsednika Vlade.

U razgovoru za „Novi vek” Saša Radulović objašnjava svoje planove i razloge da se uprkos tome što je, kako kaže, „politika u Srbiji blato” uključi u nju i proba da sprovede reforme koje su zaustavljene, ali otkriva i pozadinu sukoba sa prvim potpredsednikom Vlade.

Razgovor je vođen na samom početku okupljanja ljudi oko izborne liste „Dosta je bilo. Restart.”.

-Imamo parazitski sistem koji su izgradile političke stranke poslednjih deset godina i sve nas mnogo košta. Taj sistem je dobar za neradnike, zabušante, partijsko zapošljavanje, burazersku ekonomiju. Ovo je potpuno iskrivljeno društvo koje je došlo do stadijuma da zdravo tkivo počinje da umire, jer je parazit prevelik. Zbog svega toga kao društvo živimo veoma loše. Demontaža tog sistema je pitanje budućnosti Srbije, naše dece i nas samih. To je cilj liste koju gradimo. Moramo da izgradimo jedno zdravo društvo, zdravu ekonomiju u kojoj važi pozitivna selekcija, u kojoj nas vode najbolji. Zdravo društvo po uzoru na najuspešnija u svetu, koja su na Zapadu.

CEAS: Za izgradnju zdravog društva ima mnogo recepata, ali je potrebna volja i konsenzus u društvu. Za sada, kod nas nije nijedan pokušaj

uspeo, a ljudi koji su pokušavali da ih primene uglavnom su prošli kroz blaćenje u medijima. Ko su ljudi sa kojima idete u avanturu?

Saša Radulović: Ključni ljudi su sa mnom bili proteklih meseci u Ministarstvu. Tu je i čitav tim ljudi koji ne želi politički angažman, jer je politika u Srbiji sinonim za blato i ljudi ne žele da ulaze u to blato. Moraćemo da pokažemo da smo uspešna organizacija da bi ohrabрили ljude da zaista uđu u politiku. Nakon što su nam TV mediji zatvoreni, štampani malo manje, težište naše kampanje će biti na internetu, preko društvenih mreža i u direktnom kontaktu sa ljudima.

CEAS: Ima tu kontradiktornosti. Ulazite u politiku, a smatrate da je blato. Ljudi koji vas podržavaju ne žele u politiku?

Saša Radulović: Ulazimo jer je to jedini način da se stvari promene. U strankama ne postoji politička volja da se uzdrmaju temelji ovog pogrešnog sistema. U stvari, oni žive od njega, utrkuju se kako da uđu u sistem i zato je delovanje kroz bilo koju postojeću političku stranku, po našoj oceni, nemoguće, ako želimo da ukinemo sistem za privilegovane i izgradimo zdravo društvo. Sve stranke gledaju kako da svoje kadrove udome uglavnom u javnom sektoru, kako da sa svojim povezanim firmama dobiju ugovore sa javnim preduzećima i institucijama iz kojih država može da deli novac. Zbog toga imamo ovakve izbore koji su utrka ko će biti koalicioni partner vladajućoj stranci, a ne izbori za ideje i programe.

Nailazio sam na otpore od početka

CEAS: Ovo je partijski sistem i bez stranaka ne može da se sprovede nijedan program, pa ni Vaš. Potpuno ste novi na političkoj sceni, a s druge strane, smatrate da nijedna stranka ne želi da radi ono za šta se zalažete. Očekivanje da će Vaš program biti sproveden deluje kao utopija?

Saša Radulović: To je proces. Postoje principi kojih ćemo se držati prilikom pravljenja koalicija, a oni ne isključuju nikoga od drugih stranaka. Principe za koje se zalažemo retorički podržavaju i druge partije, samo nisu spremne

da suštinski išta urade. Na primer, ukidanje partijskog zapošljavanja, pozitivna selekcija, transparentnost...

CEAS: Principi koje pominjete deo su programa departizacije koje su gotovo sve stranke potpisale još tokom predizborne kampanje 2012. godine. Ništa od toga nismo videli u primeni.

Saša Radulović: Jedno je marketinški govoriti o reformama, a potpuno drugo tako nešto sprovedi. Nismo ni zagrebali, a tamo gde smo krenuli da ukidamo taj partijski sistem, gde sam kao ministar privrede uvodio red kod preduzeća u restruktuiranju i ukidao neke privilegije, videli ste da sam nailazio na otpore. Moramo se boriti za uspostavljanje novog sistema i bićemo otvoreni za saradnju sa svima koji prihvataju te principe. Na celu stvar gledam dugoročno. Nisu cilj ovi izbori. Oni jesu prilika da se o onome što smo radili prethodnih pet meseci i dalje razgovara u javnosti i da se dugoročno fokusiramo na naredne izbore, kada ćemo biti jači.

CEAS: Ko Vas podržava, osim ljudi koji su vaši neposredni saradnici iz ministarstva?

Saša Radulović: Imamo veliku podršku među privrednicima za novu ekonomsku politiku i fokus na domaćoj privredi, a tu ne mislim samo na firme koje su u vlasništvu građana Srbije, nego na sve koje su registrovane u Srbiji, ovde plaćaju poreze i zapošljavaju ljude. Ankete govore da je ta podrška po nekim pitanjima i preko 80 odsto. Na primer, oko smanjenja nameta na rad. Dobili smo i značajnu podršku građana za reforme koje smo sprovodili. Prema istraživanju iz decembra, gotovo 60 odsto ljudi je podržavalo izmene Zakona o radu. 70 odsto je podržalo ukidanje subvencija kako stranim, tako i domaćim gubitašima. 75 odsto građana je podržalo smanjenje nameta na rad. Smatramo da među građanima postoji značajan reformski kapacitet. Ljudi razumeju da ovako više ne može, da nam je ekonomska poslovna politika koju smo vodili poslednjih deset godina potpuno propala, da je potreban novi kurs. Na osnovu toga smo krenuli u ovo što radimo.

Što se tiče podrške iz inostranstva, imali smo veliku podršku Svetske banke za sve reforme, jer

su prepoznali da su reforme istinske, a ne marketing, da smo zaista krenuli da uvedemo red u preduzeća u restruktuiranju. U javnom sektoru imamo 24.000 sindikalnih organizacija, a to je čitava jedna industrija privilegija. Zdravo društvo održava bolesne sisteme u kojima ljudi i ne dolaze na posao, imaju neki svoj biznis sa strane i to se pretvorilo u stil života. To je korisno političkim strankama na vlasti, jer imaju čitav sistem zavisnih ljudi. Međutim, u preduzećima koja su u restruktuiranju veći je broj ljudi koji bi želeli da preduzeća profunkcionišu, da firme stanu na zdrave noge, da počne nešto da se radi. Ali, paraziti su mnogo glasniji.

Mislim da vladajuća stranka nema nikakve odgovore na izazove koji stoje pred Srbijom, posebno ne na ekonomske. Očigledno da im je mnogo važnije održanje parazitskog sistema, nego reforme koje su mogle biti sprovedene i koje su zaustavili. Verujem da će se već naredne godine otvoriti prostor za sve ovo o čemu govorimo.

CEAS: *Da li ste probali da uđete u neku koaliciju, ili da se dogovorite o učešću na listi neke od postojećih stranaka, s obzirom na to da je vremena do izbora zaista malo?*

Saša Radulović: Nije bilo razgovora sa bilo kim o bilo kakvim koalicijama. Sve što se o tome pojavljivalo u medijima je čista fabrikacija i deo blata u koje tonemo. Ako učinite medije ekonomski zavisnim od države, onda država ima mehanizme da ih kontroliše i ona to i čini. Najveći kontrolor medija u Srbiji je kabinet prvog potpredsednika Vlade. Opšta tabloidizacija medija i svih ozbiljnih tema u Srbiji obeshrabruje ljude da bilo šta pokušaju da urade. To je razlog i zašto kredibilni ljudi ne žele da uđu u politiku. Morate da očekujete da će odmah da vas provuku kroz medijsko blato i da je to neizbežan deo ulaska u politiku.

CEAS: *Američki ambasador u Srbiji je nedavno ocenio da situacija sa medijima uopšte nije loša. Čini se da lider SNS-a uživa čvrstu podršku stranaka. Nije se jednom dogodilo da Vlada Srbije bude formirana u ambasadorovom kabinetu. Šta mislite, koliki je uticaj stranog faktora na promenu vlasti ili zadržavanju postojećeg sistema?*

Saša Radulović: Igraju neku ulogu, ali ne i presudnu. Ipak, mi smo ti koji treba da promenimo naše društvo. Neće ga promeniti ni EU ni SAD. Njima je, naravno, bitno da imamo stabilnost, dobru regionalnu saradnju, da imamo održiv ekonomski sistem, a to nemamo i zbog toga je pojačana pažnja Svetske banke i MMF-a. Ali ne više od toga. Oni nisu tu da nam nešto nameću i smatram da i ne treba više da nas pritiskaju da uradimo ono što je potrebno.

Provlačenje kroz medijsko blato

CEAS: *Kad smo kod medija, Vi ste lično osetili strašnu mašineriju proizvodnje laži koje su bile usmerene da Vam unište integritet, a samim tim i da umanje važnost i valjanost reformi koje ste predlagali. Mediji su objavljivali zaista svašta, od toga da vozači neće da Vas voze, pa do laži o Vašoj maloletnoj ćerki. Da li je postojao jedan centar iz koga je sve dirigovano?*

Saša Radulović: -Tabloidi se uređuju iz kabineta najmoćnijeg čoveka u državi. Provlačenje ljudi na način na koji to ovde tabloidi rade je neizdrživo. Zatim, uticaj na to ko se pojavljuje na televiziji. Recimo, imao sam ozbiljne probleme nakon ostavke da u javnosti progovorim o razlozima ostavke. Nisam mogao da se pojavim ni na jednoj televiziji.

CEAS: *Koliko mislite da ćete osvojiti glasova na izborima? Šta ukoliko ne uspete da pređete cenzus i vaši glasovi budu izgubljeni, odnosno direktno pomognu vašem najvećem političkom „neprijatelju“, najjačoj stranci – Srpskoj naprednoj stranci?*

Saša Radulović: Naš neprijatelj je parazitski sistem i njega napadamo. Kao i oni koji ga podržavaju, a u ovom trenutku to je Aleksandar Vučić, lider SNS-a. Strategija nam je dugoročna. Naravno da je moguće da ne pređemo cenzus. Mi se borimo da ostvarimo cilj i da uđemo u Skupštinu. To nam je cilj za ove izbore. Dugoročno gledano, ono na čemu radimo je budućnost Srbije. Imamo principe koje nećemo pogaziti. Glasovi neće biti bačeni.

Gradimo nešto novo i videćemo koliko ćemo uspeti da artikuliramo tu ključnu poruku, ali



mislim da je vreme zrelo za promenu, da ljudi osećaju da ovako više ne može. Daćemo sve od sebe da postignemo taj cilj. Reakcije građana su izuzetno pozitivne i verujemo da ćemo uspeti. Nije jednostavno. Počeli smo da gradimo organizaciju tek prošle nedelje i imamo poteškoća, ali ovo je dobra prilika da naša poruka ode u javnost, da bude dovoljno jaka i da nas javnost podrži.

CEAS: Šta je recept za uspostavljanje zdravog sistema?

Saša Radulović: Jedini način za rešenje problema u kojima se Srbija nalazi je insistiranje na institucijama sistema, na domaćinskom ponašanju, transparentnosti, izlasku iz partijske države i okretanju stručnim ljudima kojima treba dati rukovodeće položaje, na poštovanju zakona, dobrim zakonskim rešenjima... Sistem treba da se popravlja korak po korak, zakon po zakon, institucija po institucija. U poslednjih pet meseci smo pokazali da je to moguće. Neke institucije smo doveli u red, kao što je Agencija za privatizaciju, Siepa.

CEAS: Agenciju za strana ulaganja, Siepu, ste ukinuli?

Saša Radulović: Nismo, ona je predviđena za ukidanje, međutim, posao koji institucija radi – privlačenje investitora i promocija izvoza – nismo ukinuli. Organizaciono je agencija trebalo da prestane da postoji, ali deo tog posla bi se radio u drugim institucijama. Institucije smo, u tom smislu, doveli u red tako da su ljudi počeli da se bave onim čime treba, da se zaista radi na promociji izvoza, a ne da imamo instituciju koja služi samo za to da se zapošljavaju partijski

kadrovi, da se netransparentno dodeljuju ugovori za izradu panela, za izlaske na sajmove, za marketing. To je ta burazerska ekonomija u kojoj zaposleni koji primaju platu od 130.000 dinara neto, strankama u kasicu daju 60.000, a 70.000 ostaje njima. To je sistem koji smo u Siepi uspešno demontirali prethodnih meseci. On, naravno, može ponovo da se izgradi ukoliko ne postoji partijska volja da se održi.

CEAS: Bivši ministar privrede i finansija i lider URS-a, Mlađan Dinkić, obnavljanje Siepe ističe kao cilj u predizbornoj kampanji?

Saša Radulović: On je deo kabineta prvog potpredsednika Vlade, pa verujem da zna šta su planovi kabineta.

RECEPTI ZA OPORAVAK

CEAS: Institucija oko čijeg funkcionisanja ste se sukobili sa liderom URS-a je i Fond za razvoj. Mlađan Dinkić tvrdi da u Fondu postoji jako mnogo para koje ste Viblokirali, iako mnogi privrednici vaze za novcem?

Saša Radulović: Fond je upravo primer sistema privilegija na kome svi grade svoju priču. Kad čujete takve izjave to znači da taj novac ide tačno određenim ljudima koji odgovaraju strankama. To je potpuno pogrešan način da se podrži privreda. Država nema magacin para da može da ih deli. Svakog meseca država mora od građana Srbije, poreskih obveznika, da uzima da bi nekome dala. Postavlja se pitanje kolika je šteta kada nekom uzmete dinar i da li je ona veća od koristi kad ga date nekom drugom. Odgovor na to pitanje imamo, jer smo u poslednjih šest, sedam godina izgubili 300.000 radnih mesta, smanjila se ekonomska aktivnost upravo zahvaljujući sistemu subvencija i davanja novca od strane države. Mi mislimo da je to pogrešan način stimulacije privrede.

Privreda primarno treba da se stimuliše na dva načina: prvi je regulatorna reforma koja smanjuje birokratiju i opterećenja privrede, a s druge strane smanjenjem poreskog opterećenja, posebno na rad. Kada to uradite, onda nediskreciono dobiju svi „subvenciju“ i svako od preduzeća, posebno ona koja zapošljavaju mnogo ljudi, učinite konkurentnim.

Dugoročno, to je najbolji način za pomaganje privredi. Građani vide rezultate tog propalog modela o kome govori bivši ministar finansija i privrede. To je katastrofalno pogrešna politika koja nas je i dovela do ovde. Smatram da Srbija treba da ide u potpuno drugom pravcu.

CEAS: *Koji su principi na kojima ćete insistirati ukoliko budete ulazili u koalicije? Demontaža partijske države, najbolji na rukovodećim mestima u državi i preduzećima, čisti računi i transparentno poslovanje, šta još?*

Saša Radulović: Ključni deo je takođe smanjenje učešća države u privrednom sistemu. Posao države je regulacija i nadzor tržišta. Taj deo jako loše radimo. Inspekcijske službe ne rade svoj posao, poljoprivredna inspekcija, radna inspekcija, pogotovo... Kada kažemo da imamo višak zaposlenih u javnom sektoru, to ne znači da je svuda višak. Imamo manjak ljudi u inspekcijskim službama, kao i manjak lekara u pojedinim oblastima, ali imamo višak administrativnog osoblja i ogroman višak u javnim preduzećima.

CEAS: *Često se govori da imamo manjak stručnih ljudi?*

Saša Radulović: Problem je u negativnoj selekciji. Oni koji su stručni ne mogu da dođu do izražaja jer se napreduje po drugim kriterijumima. Doduše, mi smo u poslednjih dvadesetak godina izgubili veliki deo stručnih ljudi koji su otišli u inostranstvo i izuzetno dobro se snašli. To govori o kapacitetu društva. Treba shvatiti da mi nismo ni pametniji, ni gluplji od ostalih naroda, ni lepši ni ružniji. Unutar naše države ima veoma mnogo pametnih, sposobnih, vrednih. Ono po čemu se, kao neuspešno društvo, razlikujemo od uspešnih je sistem koji je pogrešno postavljen i koji podstiče negativnu selekciju.

Ljudi greše kad kažu: kada bi se svest ljudi promenila, onda bi nam bilo mnogo bolje. Uopšte nije pitanje svesti, nego sistema. Ako uzmete bilo kog građanina Srbije i premestite ga u uređeno društvo, on će u roku od sedam dana početi da funkcioniše savršeno. Znači, nije problem u glavama ljudi. Ljudi se racionalno ponašaju u propalom sistemu koji nas okružuje

i, normalno, traže način da za sebe i svoju porodicu izvuku maksimum.

CEAS: *U javnosti se stekao utisak da se zalažete za surovi liberalizam koji će dovesti do masovnih otpuštanja, penzija od 200 evra, gubitka zdravstvene zaštite, socijalne sigurnosti... Da li ste Vi neprijatelj sindikata i razgovora sa sindikalnim organizacijama?*

Saša Radulović: To je deo medijskog blata u koji propadamo, gde pokušavaju da neistinama i poluinformacijama kreiraju javno mnjenje i diskredituju jednu ideju. Mi se zalažemo za jak sistem socijalne zaštite, gde svaka porodica koja je socijalno ugrožena i nema minimum primanja treba da dobije iz budžeta pomoć koja bi u ovom trenutku iznosila 9.000 dinara po porodici, plus 5.000 po svakom članu. Tako da bi tročlana porodica trebalo da ima minimum od 25.000, četvoročlana 30.000 dinara. To je minimum za život. Smatramo da svako socijalno odgovorno, humano društvo mora da omogući takav sistem zaštite ljudima koji ne mogu da rade ili se nisu snašli u uslovima tranzicije.

Takođe, zdravstveno osiguranje je Ustavom garantovano i svi građani moraju imati zdravstveno osiguranje bez obzira da li im je overena knjižica. Posao države i poreske službe je da naplaćuje poreze od firmi, a nije posao radnika da vodi računa o tome da li je poslodavac platio doprinose. Školstvo, osnovno i srednjoškolsko, takođe treba da bude besplatno za sve građane. Kad kažemo besplatno, ne mislimo samo da ne treba da se plaća upis u školu, već da udžbenici, sveske i olovke treba da budu besplatne.

CEAS: *Opisujete uslove kakvi mogu biti samo u bogatim, stabilnim zemljama. Daleko smo mi od toga.*

Saša Radulović: Ako želite dobro uređenu, socijalno odgovornu državu morate da imate jaku tržišnu ekonomiju, zasnovanu na privatnom sektoru. Ako bismo ukinuli postojeći sistem imali bismo novca da platimo sve. Ovo govorim kao neko ko se poslednjih deset godina bavio analizama ovog sistema. Znam da je moguće, čak i na ovom nivou privrede, napraviti dobar sistem socijalne zaštite. Ali šta ne može? Ne

može dobar sistem socijalne zaštite i 20 odsto viška zaposlenih u javnim preduzećima. Jer, kad imate višak zaposlenih u javnom sektoru, to je kao de luks socijalna pomoć, jer primate veću platu nego što se može dobiti u privatnom sektoru i još ne radite ništa.

Ne možete imati istovremeno dobar sistem socijalne zaštite i burazersku ekonomiju, gde javna preduzeća potpisuju štetne ugovore sa privatnim firmama koje su direktno vezane sa političkim strankama. Ne možete imati sistem koji subvencionise obdaništa u koje svoju decu dovode ljudi sa džipovima. Ne možete imati Fond za razvoj koji ima dve milijarde evra, koje je plasirao kojekakvim firmama. Morate da uvedete red i, ako to uradite, dobićete dobar sistem socijalne zaštite. Kad postavite zdrav sistem imaćete novca za sve što treba da se plati, mogu i penzije da rastu i ukupna privredna aktivnost da se podiže, da privatni sektor počne da funkcioniše, može čak da se sprovede i ova poreska reforma, pa i smanjenje nameta na rad. Za to nisu potrebne godine.

Prilika koja se ne propušta

CEAS: Šta Vas je navelo da poverujete da je Vlada zaista spremna da sprovede reforme?

Saša Radulović: Godinama pišem šta treba da se uradi u Srbiji, pet-šest godina o tome pišem na blogu B 92, sve ove teme sam pretresao više puta. Kada se otvorila prilika i Aleksandar Vučić me pozvao da sarađujemo i prihvatio spisak stvari koji sam predložio da treba uraditi, ja sam tu priliku iskoristio. To je prilika koju ne bih propustio. I sada da me vratite u to vreme, uradio bih isto, jer smatram da je to u interesu društva. Pokazalo se da je ponuda bila neiskrena, da su i vladajuća i sve ostale stranke više raspoložene za retoriku i marketing, a uopšte nisu zainteresovane za demontažu sistema. Uprkos tome, uspeali smo da postignemo značajne stvari. Uveli smo potpunu transparentnost u funkcionisanje ministarstva privrede. Imate na sajtu izvršenje budžeta ministarstva privrede gde svakog meseca dobijete tačno koliko je novca za šta potrošeno u prethodnom mesecu i tačno kom je pravnom ili fizičkom licu novac otišao.

Uveli smo red u Agenciju za privatizaciju, napravili od nje instituciju sistema, sprečili štetne i pljačkaške poslove kao što su „Vršački vinogradi“, „Prva petoletka“. Uveli smo red u Siepu, prekinuli izvlačenje novca preko povezanih firmi, ukinuli smo subvencionisanje. Uštedeli smo budžetu četiri i po milijarde dinara (40 miliona evra). Za 2014. godinu smo napravili nov budžet, ukinuli subvencionisanje, odvojili sredstva za zdrav mehanizam obaranja kamatnih stopa u bankarskom sistemu kroz garantni fond, napravili plan za stvaranje venčer kapital industrije u Srbiji koja treba da pomogne inovacijama i preduzetnicima sa novim idejama i tehnologijama... Uradili smo bazične stvari.

Nijedan tajni ugovor nije potpisan, sprečili smo sve moguće pokušaje da se takve stvari dogode. Ministar nikakve pare nikome nije delio jer je napravljen transparentan sistem da do toga ne dođe. Zaustavili smo bacanje novca iz Fonda za razvoj i paralelno sa tim uveli veliku dozu odgovornosti u preduzeća u restruktuiranju, prvo kroz pravljenje ličnih karata, popise imovine, utvrđivanje tržišne vrednosti preduzeća i pravljenje biznis planova za 2014. godinu. Fond za razvoj je trebalo da služi za finansiranje dela poslovnih planova za 2014. godinu. E, na tim zakonima je pala Vlada. Odlukom da se ide na izbore ubijene su reforme koje su bile pripremane, sa velikom štetom za sva ta preduzeća u restruktuiranju, za budžet i celo društvo.

CEAS: Tokom Vašeg ministrovanja na snagu je stupio tajni ugovor između JAT-a i Etihada. Šta znate o njemu i kakvi i čiji interesi su u pozadini?

Saša Radulović: Taj ugovor je potpisan pre nego što sam ušao u Vladu. Radio ga je bivši ministar finansija i privrede, kao i druge ugovore sa subvencijama. U Vladu sam ušao sa idejom da se takve stvari više neće raditi. U obrazloženju svoje ostavke sam rekao da je to štetan ugovor. O detaljima ugovora neću govoriti jer je on još uvek tajan. Tražio sam da svi ugovori budu objavljeni. Motivi za potpisivanje su uvek isti, kao i oni koji stoje iza „Vršačkih vinograda“. Ono što sam imao da kažem rekao sam u krivičnim prijavama koje su podnete i dalje od toga neću ići.

Osnovno načelo koje bi moralo da vlada je da svaki ugovor koji država potpisuje sa bilo kim mora da bude javni dokument, javno istaknut. Ako imamo partnere u svetu koji žele da im ugovori budu tajni, treba da pronađu drugu državu sa kojom će takve ugovore potpisivati. U Srbiji postoje zakoni koji određuju da su ugovori informacije od javnog značaja i treba da budu dostupni javnosti. Očigledno je, međutim, da bivši ministar finansija i privrede nije usamljen i da na isti način razmišljaju stranke vladajuće koalicije, pa tako sad imamo „Beograd na vodi”. To je takođe netransparentan posao koji ne može biti dobar. Kapitalni projekti se ne mogu tako raditi.

CEAS: Ugovor sa Fijat-om je tajan, takođe, a ipak zvaničnici već godinama ističu da je Fijat najbolja stvar koja nam se dogodila jer je, između ostalog, povećan izvoz iz Srbije?

Saša Radulović: A možda se ne bi tako mislilo kad bi taj ugovor bio objavljen, možda bi svi gledali drugačije. Pitanje je šta smo i koliko novca investirali u taj projekat i šta smo zauzvat dobili. Uvek se u ekonomiji postavlja pitanje da li ste taj novac mogli da upotrebite bolje. Jedna od prvih lekcija koje treba naučiti je da su resursi oskudni i da vam trebaju optimalni mehanizmi za alokacije resursa.

CEAS: U obrazloženju ostavke kritikovali ste način na koji je napravljen budžet za ovu godinu, između ostalog i zato što je u njega uračunat fiktivni prihod u visini od tri milijarde evra iz Ujedinjenih arapskih emirata. Nekako bode oči da se u različitim slučajevima najavljenih investiranja ili kreditiranja pominje jedna te ista cifra – tri milijarde. Toliko je trebalo da iznosi arapska investicija u poljoprivredno zemljište, toliki je i kredit od Arapa koji nismo dobili, i za projekat „Beograd na vodi” se pominju famozne tri milijarde. U čemu je trik?

Saša Radulović: Budžet je nerealan i neozbiljan u delu u kome je planirano da ćemo dobiti tri milijarde evra od Arapa. Ne postoji nijedan dokument koji to potkrepljuje. Takođe je i čitava politika konsolidacije potpuno promašena, jer ponovo podižemo poreze i smanjujemo javnu potrošnju. To može proizvesti samo iste

rezultate koje smo imali i pre godinu dana, kada su primenjene iste mere. Rezultat je bio milijarda evra manje u budžetu od planiranog, a rebalansom je dodatno budžet promašen za trista miliona, nakon čega smo ušli u nove četiri milijarde duga kojim smo finansirali deficit. Bio sam protiv tog programa, ali je na Vladi usvojen taj pristup. To je neozbiljno. Zašto se u drugim ugovorima javljaju slične cifre to ne mogu da kažem, jer ih nisam video. Ono što sam video je recimo ugovor Al Dahre oko poljoprivrednog zemljišta i to nismo dozvolili, jer je i to bio isti slučaj tajnog ugovora i netransparentnog završetka posla kao i kod „Vršačkih vinograda”, gde se ne utvrđuju ekonomski pokazatelji, opravdanost, tržišna vrednost, nego se sve radi na principu dogovora.

I svuda su između neke konsultantske firme preko kojih se uzima provizija. To svakako nije način na koji treba raditi. Prema novom Zakonu o privatizaciji i pratećem Zakonu o stečaju takve stvari više neće biti moguće. To jedan od glavnih razloga zašto je pod paravanom Zakona o radu zaustavljen ključni deo reformi, a to su ova dva zakona, čijom bi se primenom uveo red u preduzeća u restruktuiranju. Inače, i ta poljoprivredna zemlja, koja je trebalo da bude kupljena, je iz preduzeća u restruktuiranju.

CEAS: Zakon o privatizaciji i Zakon o stečaju su u skupštinskoj proceduri, a lider SNS-a, Aleksandar Vučić, tvrdi da će biti usvojeni. To je istovremeno jedan od glavnih argumenata na osnovu kojih Aleksandar Vučić tvrdi da reforme nisu zaustavljene, nego ste Vi, naprotiv, njega razočarali i počeli da se bavite politikom.

Saša Radulović: Razočarenje je upravo obratno. Ja sam se razočarao u njegov kapacitet i želju da išta promeni. Ne samo da nema reformski kapacitet, nego nije ni dorastao poslu koji obavlja. To se ne odnosi samo na njega, nego na čitav niz lidera. Vreme će pokazati šta je istina. Ono u šta sam se uverio jeste da oni svi veruju u vaninstitucionalno postupanje i odlučivanje. Znači, sistem nije bitan, zakoni nisu bitni, odluke se donose onako kako im se dopada.

Recimo, 20. januara je održan sastanak kome su prisustvovali premijer, prvi potpredsednik

Vlade, predstavnici dva sindikata i jedan predstavnik poslodavaca. Bio je to neformalni sastanak petorice ljudi na kome su donete odluke o reformskim zakonima. To je potpuno vaninstitucionalno odlučivanje. Prvo, bez obzira na to što su tu dva najmoćnija čoveka iz Vlade bila, to nije bila sednica Vlade. Postoji procedura po kojoj Vlada donosi odluke. Mi ni dan-danas nemamo formalnu odluku Vlade o tome. S druge strane, rekli su da je to bio kolegijum Socijalno-ekonomskog saveta, a takvo telo ne postoji. Postoji Socijalno-ekonomski savet, čiji sam član. Odluke se donose konsenzusom, što znači da ni takve odluke nije bilo. Neobaziranje na zakone i institucije dostiglo je vrhunac nakon moje ostavke. Po Ustavu, nakon ostavke premijer je mogao da tekst moje ostavke prosledi Skupštini i da Skupština na narednoj sednici konstatuje ostavku i moj mandat bi prestao. Umesto toga i bez obzira na ono što propisuje Ustav, zakazali su sednicu Vlade na kojoj je raspuštena Skupština. Time je Vlada postala tehnička, a nakon toga je tehnički premijer odlučio da me razreši, i to posle moje ostavke.

Nakon razrešenja imenovan je neko da preuzme nadležnosti ministra privrede, što takođe ne postoji u zakonu i Ustavu, a ja sam ostao ministar privrede. Nisu znali kako da nazovu čoveka koji je preuzeo nadležnosti ministra, pa su izmislili termin „koordinator“. Još uvek imam titulu ministra privrede i još sam član Vlade, jer Skupština nije konstatovala ostavku ili prihvatila zahtev za razrešenje. Mi se stalno tako krećemo van zakona.

CEAS: Kakva će biti sudbina reformskih zakona koje ste predložili?

Saša Radulović: Jedan od uslova Svetske banke je bio da se usvoje ti zakoni, ali su rekli i da neće odobriti novi kredit od 250 miliona dolara ako bude izbora, zato što ne žele da tim novcem pomognu strankama na vlasti u izbornoj utakmici. To je bilo poznato još u decembru. Pošto je i prvi potpredsednik znao da novca neće biti ako ide na izbore onda mu ni ovi zakoni nisu bili bitni. Ali mu je marketinški bilo važno da prikaže kao da i dalje želi te zakone.

Recimo, da su zakoni prošli, direktor RTB-a Bor više ne bi mogao da bude na toj funkciji, jer ne

bi bio zaštićen od političkih stranaka. Sada vidimo da predstavlja SNS u Boru, što vam jasno govori o tome koji je reformski kapacitet Aleksandra Vučića što se tiče uvođenja reda u preduzeća u restruktuiranju. Zakoni su zaustavljeni i mislim da od njih nema ništa i da će doživeti značajne izmene. Stranke na vlasti neće da se odreknu čitavog haosa, jer su samo u njemu sposobni da rade, udome sve svoje kadrove i održavaju veliku političku mašineriju. Ako pratite društvene mreže, znate da je partijsko zapošljavanje na katastrofalnom nivou u javnim preduzećima, da je postalo potpuno besmisleno. Ljudi to znaju.

CEAS: Ministar finansija, Lazar Krstić, je u jednom trenutku izašao sa podatkom da se poslednjih meseci zapošljavalo po 1.800 ljudi mesečno u javnim preduzećima. Rekao je to kao da je iz neke nevladine organizacije, a ne član Vlade u čijoj su nadležnosti ta preduzeća.

Saša Radulović: Konstantno se šalju poruke kako postoje problemi u javnom sektoru, ali nikako da nešto uradite. Mehanizmi za sprečavanje toga postoje. Recimo, pošto je Ministarstvo privrede ulagalo primedbe na sve poslovne planove javnih preduzeća za 2014. godinu i tražilo red, dogodilo se da su prestali da nam šalju te poslovne planove na saglasnost. Tako je, na primer, finansijski plan Pošta Srbije usvojen, iako Ministarstvo privrede uopšte nije obavešteno da postoji plan.

CEAS: Odmah nakon objavljivanja obrazloženja Vaše ostavke na sajtu Ministarstva privrede iz SNS-a je, putem stranačkog saopštenja, zatraženo da se pokrene krivična istraga „kriminalnih radnji“ koje ste navodno počinili, a ubrzo su po medijima počele priče o nezakonitom angažovanju u Hipo banci, astronomskim honorarima...to je klasičan primer zastrašivanja.

Saša Radulović: Bilo je toga i ranije. Setite se članaka o šoferima, o stečajnom upravniku, mojim fantastičnim zaradama, o tome da sam strani špijun... Počelo je mnogo ranije, onog trenutka kad su nam konflikti unutar Vlade postali jači. Kulminiralo je pričom o mojoj maloletnoj ćerki koja nije tačna. Znali su da nije tačna. Objavljena je po nalogu iz kabineta prvog potpredsednika Vlade i svaka mogućnost dalje

komunikacije je, što se mene tiče, prestala. Više nije bilo mogućnosti za dalji razgovor.

Reforme za godinu dana

CEAS: Da li su Vas uplašili, jer, cilj svega toga je bio da se uplašite?

Saša Radulović: Da su me uplašili ne bih radio ovo što radim i ne bih kao ministar zaustavio sve ugovore za koje su oni želeli da budu potpisani. To je blato u koje pokušavaju da uvuku sve, da ljudima svi izgledaju isto. Postižu taj efekat kod glasača. Ljudi uglavnom ne veruju u to, ali dovoljno je da probude sumnju. Tako, u stvari, održavaju sistem i sprečavaju svakoga ko nešto želi da promeni i uđe u političku borbu...jer, svako zna šta ga čeka.

CEAS: Institucije države su jako slabe i pod uticajem politike. Da li se plašite da biste mogli biti uhapšeni?

Saša Radulović: Taman posla. Radim za tužilaštvo i policiju unazad pet godina. Radim kao ekspert za stečaj i berzu, radio sam na nekim od najvećih slučajeva, recimo na 24 privatizacije. Te stvari o kojima se govori nemaju nikakve veze sa istinom.

CEAS: Da li je neko u proteklih par godina hapšen bez osnova? Opozicija tvrdi da su mnoga hapšenja njihovih članova u stvari politički progon.

Saša Radulović: O tome ne mogu da govorim jer sam na nekim slučajevima radio i u svima njima je bilo privrednog kriminala. Postoji deo političke kriminalizacije, to je činjenica. Kad vodite postupke preko medija, to ukazuje da toga ima. To istovremeno ne znači da nije bilo privrednog kriminala u mnogim od tih slučajeva. Mnogo je veći problem selektivnost, jedne procesuiraju, a druge ne, zavisno od promene na vlasti. Toga ima veoma mnogo. Pravosuđe je veliki problem u državi, posebno u ocenjivanju kvaliteta rada tužilaca i sudija. Sve smo reformisali, ali taj deo nikako da ustanovimo - koji su kriterijumi za ocenjivanje. Drugi problem je neujednačenost pravosudne prakse, da po istom činjeničnom stanju ne možete da dobijete dve dijametralno suprotne presude, zavisno od

toga koje su stranke u postupku. To je „rak rana“ našeg pravosudnog sistema. Rešenja uopšte nisu komplikovana, topla voda je već izmišljena, ali ne postoji volja da se rešenja sprovedu.

CEAS: Nedavni burni protesti u Bosni i Hercegovini bili su pobuna i reakcija ljudi pritisnutih parazitskim sistemom birokratije i sistema koji se razvio do sumanutih oblika. Smatrate li da je i u Srbiji moguća takva pobuna?

Saša Radulović: BiH je u gorem položaju nego Srbija, posebno Federacija BiH koja ima jedan, do apsurdna doveden, sistem birokratije. Oni imaju primer sistema koji postoji u Srbiji, ali mislim da je na većem nivou, da je došao do pucanja. Ljudi osećaju da teško žive, ali Srbija još nije na tom nivou. Problemi su slični. Da li ćemo završiti kao BiH, ili ćemo izaći iz blata zavisno od rezultata ovih izbora.

Nije nepoznat fenomen u svetu da postoje promašene države koje opstaju godinama. Međutim, nije pitanje da li je moguće održavati takvu propalu državu. Naše pitanje bi trebalo da bude - da li možemo da se promenimo. Smatram da možemo. Za ozbiljne reforme i promenu ključnih karika sistema dovoljna je jedna godina. Umesto da brzo sprovedemo ključne reforme i da onda radimo na tome da sistem zaživi, mi imamo revoluciju koja traje. U suštini, ništa ne menjamo, ništa se ne događa, stalno govorimo o reformama, iritiramo građane tako da se naježe čim čuju tu reč jer znaju da to ne znači ništa, jer mi nijednu reformu nismo sproveli.

CEAS: Srbiji je uvek nedostajala jasna strategija spoljne politike koja je veoma važna za ekonomiju. Da li mislite da je konačno došlo vreme da se umesto četiri maglovita stuba na koje se Srbija oslanja u spoljnoj politici i umesto netransparentnih energetske ugovora sa Rusima, poput onog o NIS-u ili „Južnom toku“, ili Arapima, zauzme strateški pravac ka Zapadu?

Saša Radulović: Srbija treba prvo da odabere sebe. Nije problem u Rusima, nego u netransparentnosti ugovora. Nema nikavog problema da naše tržište bude otvoreno i za

Rusiju, Belorusiju ili Kinu i za zapadne zemlje, ali mora da funkcioniše po transparentnim, jasnim uslovima, da svi budu pozvani i da svi imaju jednak pristup. Time se štite interesi Srbije. Strateški je put ka EU i vrednostima koje postoje u EU najbolji. Regionalna saradnja je takođe važna i tim putem smo krenuli. Na celom tom putu moramo da vodimo računa o našim interesima, jer samo od nas zavisi kakvo ćemo društvo izgraditi. Treba da težimo tome da stvorimo uređeno društvo, a najuređenija društva su na Zapadu.

CEAS: Imali smo u skorijoj prošlosti reformatore poput Antea Markovića, Dragoslava Avramovića, Milana Panića, koji su iz sfere ekonomije utrčali na teren politike i nisu uspjeli. Da li vidite sličnosti i da li učite na njihovim greškama?

Saša Radulović: Pokušavamo. Da li smo naučili i da li se iz onoga što se njima događalo može dovoljno naučiti ne možete da znate dok ne vidite. Postoje sličnosti i mislim da smo

prepoznali ključne poluge koje treba da se promene i da javnost to vidi. Reakcija onih koji su našim delovanjem bili ugroženi bila je tako velika da pokazuje da smo zaista uboli u osinje gnezdo. To je radio i Ante Marković i drugi reformatori. Delom smo analizirali te slučajeve i čini se da se ponavlja kod svih jedna stvar: u određenim momentima su pravili kompromise koji su ih kasnije koštali, i da u određenim trenucima nisu prepoznali priliku koja se otvorila i prilično su blago ušli da je zgrabe. Kad to propustite, na kraju platite cenu.

Na principima nećemo praviti kompromise. Oni su mogući na konkretnim rešenjima, koja su u skladu sa principima, kao što smo postigli kompromis sa reprezentivnim sindikatima oko Zakona o radu dan pre ostavke. Postoji i želja da se razgovara sa svim akterima u društvu, ali ne sa parazitima o održanju parazitskog sistema. Naša deviza je „Ako ne mi, ko?“ i „Ako ne sada, kada?“.





Dr Jasminka Simić

EKONOMSKI ASPEKTI STRATEŠKOG PARTNERSTVA SRBIJE I RUSIJE



Jasminka Simić

*Jasminka Simić radi kao naučni saradnik i
novinar-urednik u Radio-televiziji Srbije*

Uvod

Zajednička istorija, kultura i religija uticali su na formiranje odnosa između Srbije i Rusije kao i na percepciju drugih aktera u međunarodnim odnosima srpsko-ruske saradnje. Između Istoka i Zapada, kao „tampon država“ u periodu hladnog rata, SFRJ, u čijem sastavu je bila Srbija, doživela je raspad posle hladnog rata, kada je nestala blokovska podela sveta. Evropa se ujedinjavala, ali je Zapad kroz prizmu unutrašnjeg sukoba na prostoru bivše Jugoslavije u Srbiji video Rusiju. Deo stanovništva Srbije još oseća veću bliskost sa

Rusijom, što je, uz proglašenu vojnu neutralnost, stvorilo utisak da se Srbija nalazi između Evropske unije i NATO-a, s jedne strane, i Evroazijskog ekonomskog saveza i Organizacija za kolektivnu bezbednost i saradnju (ODKB)¹ s druge strane, iako je počela pregovore o pristupanju EU (21. I 2014.) i članica je programa NATO-a - „Partnerstvo za mir“ (2006).

Deklaracija o strateškom partnerstvu Srbije i Rusije² potpisana je u Sočiju, 24. V 2013. godine

¹ Parlamentarna delegacija Srbije primljena je, u svojstvu posmatrača, u parlamentarnu skupštinu Organizacija za kolektivnu bezbednost i saradnju (ODKB), 12. IV 2013. Kao osnivač regionalnih bezbednosnih organizacija evroazijskog prostora, Rusija je u okviru Organizacije za kolektivnu bezbednost i saradnju (1992.), sa državama na prostoru bivšeg SSSR (Belorusija, Kazahstan, Jermenija, Kirgistan, Tadžikistan) uspostavila vojno-tehničku i vojno-ekonomsku saradnju, obezbeđivanje granica, zajedničko obrazovanje kadrova i njihovu specijalizaciju u bezbednosno-vojnoj oblasti i borbi protiv terorizma. Cilj ove organizacije jeste učesće zemalja članica samostalno ili sa drugim državama ili međunarodnim organizacijama u sistemu kolektivne bezbednosti Evrope, uspostavljanje i razvijanje ravnopravnih partnerskih odnosa sa NATO-om i drugim vojno-političkim organizacijama i regionalnim strukturama radi održavanja mira.

² Strateško partnerstvo Srbije i Rusije zasniva se na demokratskim vrednostima koje obe zemlje dele, principima suvereniteta, ravnopravnosti i teritorijalne celovitosti država, mirnog rešavanja sporova, uzajamnog poštovanja i koristi, nemešanja u unutrašnje stvari i obaveza država da ne jačaju sopstvenu bezbednost na račun drugih. Cilj partnerstva je da se odnosi između dve države podignu na najviši mogući nivo, istovremeno jačajući tesnu i dinamičnu bilateralnu saradnju i na međunarodnoj sceni, uključujući saradnju u okviru UN-a i drugih međunarodnih organizacija i napore za jačanje mira i bezbednosti u Evropi. Strateško partnerstvo obuhvata i bilateralnu trgovinsko-ekonomsku razmenu, povećanje investicija, saradnju u oblasti transporta i transportne infrastrukture, energetike i realizaciju zajedničkih projekata u oblasti nafte i gasa; saradnju ministarstava unutrašnjih poslova radi borbe protiv organizovanog kriminala, terorizma i trgovine narkoticima; saradnju ministarstava odbrane i oružanih snaga; naučno-tehničku i industrijsko-tehnološku saradnju i onu u oblasti obrazovanja i kulture; predupređivanje vanrednih situacija i eliminisanje njihovih posledica.

i na to je uticalo nekoliko razloga:

1. Politički, kao što je podrška Rusije u očuvanju suvereniteta i teritorijalnog integriteta Srbije, odnosno nepriznavanje jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova i Metohije (17. II 2008.);
2. Ekonomski, kao što je saradnja kroz zaključene sporazume u oblasti trgovine i energetike i izgradnja gasovoda „Južni tok“ kroz Srbiju (24. IX 2013.);
3. Bezbednosni, kao što je izgradnja srpsko-ruskog humanitarnog Centra za vanredne situacije u Nišu (2011.), radi obezbeđivanja smeštaja za oko 2.000 ljudi u slučaju vanrednih situacija, prvenstveno u Srbiji i u drugim delovima Balkana, ali takođe i u državama članicama EU.³

Koliko je saradnja Srbije sa Rusijom kompatibilna sa glavnim spoljnotrgovinskim prioritetom Srbije, članstvom u EU? Šta su njene prednosti i nedostaci? Da li u okviru strateškog partnerstva dominira ekonomska saradnja posebno u uslovima aktuelne svetske ekonomske krize i činjenice da je u 2013. godini Rusija bila četvrti spoljnotrgovinski partner Srbije u izvozu sa učešćem od 7,2%, a treći u uvozu sa učešćem od 9%? To su pitanja na koja ćemo odgovoriti u ovom tekstu, korišćenjem analize dokumenata i statističkih podataka koji se odnose na trgovinsku razmenu dve zemlje, komparativne metode energetske saradnje sa Rusijom i obaveza u toj oblasti prema EU, kao i analizom pojedinačnih slučajeva, mogućih posledica saradnje Srbije sa EU i Rusijom i savezima koje ona predvodi.

Trgovinska saradnja Srbije i Rusije

Srbija i Rusija institucionalizovale su bilateralne ekonomske odnose potpisivanjem nekoliko ključnih sporazuma. Najznačajniji je Sporazum o slobodnoj trgovini SR Jugoslavije i Ruske Federacije potpisan u avgustu 2000. godine, po kome je oko 99% proizvoda oslobođeno

³ Iz srpsko-ruskog humanitarnog centra u Nišu, u Sloveniju je poslato (8. II 2014.) pet agregata mobilne elektrane radi pomoći stanovništvu u saniranju posledica strujnog kolapsa nastalog usled ledene kiše i meteoroloških nepogoda. U leto 2012. ruski avion (Berijev B 200) i helikopter (Kamov K-32) angažovali su se u akciji gašenja požara nastalih usled suše u Srbiji i bili su smešteni u Centru za vanredne situacija u Nišu.

plaćanja carine u međusobnom prometu, pod uslovom da je zadovoljena klauzula 51% domaćeg porekla proizvoda (51% ad valorem F-co fab.). Lista proizvoda isključuje putnička vozila, ali automobilske delove, kamioni, autobusi i poljoprivredni traktori mogu se izvoziti u visini od 1% carinske stope. Bescarinska trgovina potvrđena je Protokolom o proširenju Sporazuma o slobodnoj trgovini SRJ i Ruske Federacije, koji su vlade Republike Srbije i Ruske Federacije potpisale 22. VII 2011. godine u Beogradu. Protokolom se uvodi liberalizacija međusobne trgovine za sve vrste tepiha i podne prekrivače, nameštaj, registar kase, monitore i projektore, televizijske prijemnike, skrob i glikozu, sirup.

Među značajnim sporazumima je i onaj potpisan između Vlade Republike Srbije i Vlade grada Moskve, kojim je omogućena saradnja širokog obima, u oblasti industrije i saobraćaja, trgovine, građevinarstva, otvaranja zajedničkog poslovnog informaciono-trgovinskog centra, bankarstva, turizma, međusobnih odnosa trgovinsko-industrijskih komora i izložbene delatnosti, zdravstva, zajedničkih aktivnosti malih i srednjih preduzeća. Tokom zvanične posete tadašnjeg premijera i aktuelnog predsednika Rusije, Vladimira Putina, 23. III 2011. godine, potpisani su: Sporazum o drumskom saobraćaju, radi lakšeg prometa putnika i robe između dve zemlje, Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, Sporazum o saradnji u oblasti turizma, kao i Sporazum o saradnji Beograda i ruske elektroenergetske kompanije Sankt Peterburg AD „Interrao“ – namenjen unapređenju funkcionisanja toplotno-energetskog sektora grada, Sporazum o osnivanju zajedničkog preduzeća kompanije „Galenika“ i ruske farmaceutske agencije. Zaključenim bilateralnim sporazumima, kao i protokolima i drugim pravnim dokumentima, stvoren je pravni okvir za dinamičan razvoj saradnje dve zemlje.⁴

⁴ U pripremi su sporazumi kojima bi se ojačale trgovinske veze između dve zemlje: Sporazum između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o uzajamnoj zaštiti prava na rezultate intelektualnog rada koji se koriste i dobijeni su u procesu bilateralne vojno-tehničke saradnje; Sporazum o vazdušnom saobraćaju; Sporazum o saradnji u oblasti železničkog saobraćaja; Sporazum u oblasti pomorskog saobraćaja; Sporazum o saradnji u oblasti saobraćajne infrastrukture.

Konstanta u robnoj razmeni dve zemlje jeste deficit na srpskoj strani zbog uvoza energenata iz Rusije u obimu između 60% do 80%.⁵

Do početka svetske ekonomske krize 2008. godine bio je primetan trend porasta izvoza i uvoza, da bi njihov pad nastao već u 2009. U 2010. godini ostvaren je značajan rast srpskog izvoza od oko 55% u poređenju sa 2009. U 2011. godini izvoz iz Srbije zabeležio je rast od oko 49%. Ukupna robna razmena Srbije i Rusije u 2012. godini dostigla je 2 milijarde 719,3 miliona dolara (2.719,3 miliona dolara) što je bio pad od 21% u odnosu na 2011. Izvoz iz Srbije iznosio je oko 9,5% i njegova nominalna vrednost bila je 871,4 miliona dolara. Uvoz je smanjen za oko 30,7% sa nominalnom vrednošću od 1 milijarde 847,9 miliona dolara (1.847,9 miliona dolara). Negativan saldo u trgovini Srbije i Rusije iznosio je 976,5 miliona dolara (energenti čine 57% ukupnog uvoza Srbije iz Rusije, ne računajući energente u trgovinskoj razmeni Srbija beleži suficit u visini od oko 77 miliona dolara). Rusija je u 2012. godini bila peti partner Srbije kod izvoza sa učešćem od oko 7,6%, a drugi u uvozu sa učešćem od oko 10,2%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je oko 47%.

U 2013. godini ukupna robna razmena Srbije i Rusije iznosila je 3 milijarde 34,4 miliona dolara (3.034,4 miliona dolara), što je rast od 11,6% u odnosu na 2012. Izvoz iz Srbije zabeležio je rekordan rezultat uz rast od 22,2% i njegova nominalna vrednost iznosila je 1 milijardu 65,2 miliona dolara (1.065,2 miliona dolara). Uvoz je bio u padu, da bi u poslednjem kvartalu ostvario značajan rast, što u ukupnom proračunu predstavlja rast od oko 6,6%, sa nominalnom vrednošću od 1 milijarde 969,3 miliona dolara (1.969,3 miliona dolara). Negativan saldo u trgovini Srbije sa Rusijom iznosio je 904 miliona dolara. Rusija je u 2013. godini bila četvrti partner Srbije u izvozu sa učešćem od oko 7,2%, a treći u uvozu sa učešćem od 9%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 54%.

Najzastupljeniji proizvodi u izvozu na rusko tržište su: voće i povrće, obojeni metali, razni

gotovi proizvodi, električne mašine, aparati i uređaji, medicinski i farmaceutske proizvodi, kao i proizvodi od kaučuka. Iz Rusije se tradicionalno najviše uvoze energenti, nafta i gas, kao i obojeni metali i đubriva.⁶

GODINA	IZVOZ	UVOZ	UKUPNO	SALDO
1990	1,197.1	1,063.4	2,260.5	+133.7
1991	823.0	675.7	1,498.7	+147.3
1996	156.3	214.8	371.1	-58.5
1997	176.3	439.5	615.8	-263.2
1998	152.1	520.8	672.9	-368.7
1999	72.9	211.2	284.1	-138.3
2000	85.7	304.7	390.4	-219.0
2001	79.5	664.9	744.4	-585.4
2002	90.7	777.2	867.9	-686.5
2003	126.6	1,023.3	1,149.9	-896.7
2004	157.7	1,401.1	1,558.8	-1,243.4
2005	225.8	1,655.7	1,881.5	-1,429.9
2006	314.1	2,142.8	2,456.9	-1,828.7
2007	451.5	2,625.9	3,077.4	-2,174.4
2008	553.0	3,488.7	4,041.7	-2,935.7
2009	349.8	1,982.9	2,332.7	-1,633.1
2010	534.7	2,157.1	2,691.8	-1,622.4
2011	795.7	2,665.9	3,461.6	-1,870.2
2012	871.400	1,847.900	2,719.300	- 976.5
2013	1,065.154	1,969.257	3,034.411	- 904.103

Tabela 1: Robna razmena Republika Srbija-Ruska Federacija (u milionima USD\$)

Najveći izvoznici su: Valy DOO - Valjevo, Tarkett DOO - Bačka Palanka, Hemofarm AD - Vršac, Grundfos Manufacturing, FBC AD - Majdanpek, Tigar Tyres DOO - Pirot, Impol Seval AD -

⁵ Izvor: Privredna komora Srbije, Informacija o spoljnotrgovinskoj razmeni Republika Srbija- Ruska Federacija, 4. II 2014 <http://www.pks.rs>

⁶ Rusija raspolaže bogatim nalazištima ruda i minerala: nafta i gas, kameni i mrki ugalj, treset, gvozdena ruda, bakar, olovo, cink, aluminijum, kalaj, hrom, volfram, nikl, mangan, platina, zlato, srebro, dijamanti, azbest, fosfati; hidro-energetskim potencijalom i ogromnim prostranstvom pod šumom. U 2011. godini Rusija je postala svetski lider u proizvodnji nafte i druga po proizvodnji prirodnog gasa. Posедуje najveće svetske rezerve ovog energenta, dok je po rezervama uglja na drugom mestu i osma po rezervama sirove nafte. Jedan je od vodećih izvoznika metala, poput čelika i aluminijuma.

Sevojno, Holding Kablovi AD - Jagodina (u restrukturiranju), Valjaonica bakra Sevojno AD - Sevojno, Sintelon DOO - Bačka Palanka.

Najveći uvoznici iz Rusije su: NIS AD - Novi Sad, JP SRBIJAGAS - Novi Sad, Impol Seval AD - Sevojno, FBC AD - Majdanpek, Valjaonica bakra Sevojno AD - Sevojno, DOO Promist - Novi Sad, Tigar Tyres DOO - Pirot, Železara Smederevo, Unifert DOO - Beograd, Agrofert DOO - Novi Sad.

Sporazum o bescarinskoj trgovini sa Rusijom i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU - pro et contra

Bescarinski trgovinski sporazum sa Ruskom Federacijom čini Srbiju posebno privlačnom za strane investitore i proizvođače, pošto je jedina država izvan Zajednice nezavisnih država koja uživa beneficije bescarinske trgovine sa Rusijom. Roba proizvedena u Srbiji, ili ona čija se preovlađujuća vrednost dodaje u Srbiji, smatra se da je srpskog porekla i podleže režimu plaćanja od 1% carinske stope prilikom ulaska na rusko tržište.

Za deo javnosti i političkih stranka u Srbiji „bescarinski sporazum sa Ruskom Federacijom najveća je konkurentna prednost Srbije u odnosu na sve zemlje u Evropi, jer povećava mogućnosti izvoza, privlačenja stranih investicija i otvaranja novih radnih mesta...Srbija treba da odustane od puta u Evropsku uniju i da proglasi političku neutralnost, jer je to najbolji put za očuvanje izvanrednih političkih i ekonomskih odnosa sa Rusijom”.⁷ Istovremeno, kritikuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU (SSP) potpisan 28. IV 2008. godine, koji je stupio na snagu 1. IX 2013. godine, posle ratifikacije svih država članica EU. Ovaj Sporazum državi potpisnici omogućava bescarinski pristup pojedinim ili svim tržištima u okviru EU (industrijska roba, poljoprivredni proizvodi), finansijsku i tehničku pomoć, dok država potpisnica izražava svoju opredeljenost da sprovede političke, ekonomske, trgovinske i reforme u oblasti ljudskih prava.

⁷ Videti: Nenad Popović, Politička neutralnost i ekonomija, Fond Slobodan Jovanović, Beograd, 2014.

Potpisivanjem ovog Sporazuma Srbija se obavezala da će započeti usklađivanje koje će se postepeno proširivati na sve elemente pravnih tekovina Unije, do kraja prelaznog perioda utvrđenog u čl. 8. SSP, odnosno do isteka perioda od šest godina, i to u oblastima od suštinskog značaja za funkcionisanje zone slobodne trgovine, koja se uspostavlja sa EU. Te oblasti sadržane u naslovu 6. SSP-a „Usklađivanje zakonodavstva, primena propisa i pravila o konkurenciji“, ključne su u funkcionisanju jedinstvenog tržišta EU i odnose se na pravila o zaštiti konkurencije i kontroli državne pomoći, zaštiti intelektualne, industrijske i komercijalne svojine, dodeli javnih nabavki, standardizaciji i usklađenosti tehničkih propisa, zaštiti potrošača, a svaka od ovih oblasti predstavlja jednu od 35 pregovaračkih poglavlja, koje svaka zemlja mora da ispuni da bi postala punopravni član EU.

Usklađivanje u početnoj fazi usredsređeno je na osnovne elemente pravnih tekovina o unutrašnjem tržištu, pravosuđe, slobodu i bezbednost, kao i na druga područja vezana za trgovinu, da bi se u kasnijoj fazi Srbija fokusirala na preostale delove pravnih tekovina Zajednice. Da bi ispunila obaveze iz SSP-a, Srbija je usvojila Nacionalni program za integraciju (NPI, 2007.) koji obuhvata sve obaveze iz SSP-a, ali i sva poglavlja prava EU.

Od 1. januara 2014. u potpunosti je liberalizovan uvoz proizvoda (od kože, papira i kartona, obuće, keramičkih proizvoda, stakla i proizvoda od stakla, gvožđa i čelika i proizvoda od njih, bakra i proizvoda od bakra, aluminijuma i proizvoda od aluminijuma, električnih mašina i opreme, moto-kultivatora i traktora manje snage, novih i polovnih putničkih i teretnih vozila, bicikala, oružja i municije, kao i nameštaja), uz zadržavanje određenog nivoa carina za najosetljivije poljoprivredne proizvode (suncokretovo i sojino ulje, cigarete, šećer, meso i mesne prerađevine, mleko u prahu, sirevi, jaja, med, kukuruz, pšenično brašno, razno voće i povrće, i drugo). Takođe, na osnovu SSP-a od 1. I 2017. godine, državljanima država članica EU moći će slobodno da kupuju poljoprivredno zemljište u Srbiji.

Opadanje prihoda budžeta usled ukidanja carina na robu iz EU (tokom jednostrane primene SSP-a), glavne su primedbe upućene SSP-u.

TRŽIŠTE	TRGOVINSKI REŽIM	BROJ STANOVNIKA
EVROPSKA UNIJA	SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU (SSP)	507,890,191
SAD	GENERALIZOVANI SISTEM PREFERENCIJALA	317,495,000
RUSIJA, BELORUSIJA, KAZAHSTAN	SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI	177,254,573
CEFTA	SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI	21,907,354
EFTA	SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI	13,389,956
TURSKA	SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI	76,667,864
UKUPNO		1,083,259,142

Tabela 2: Ekonomska tržišta sa kojima Srbija sarađuje

Bescarinski sporazum sa Rusijom kao pozitivna strana trgovinske razmene sa ovom zemljom ne dovodi se u pitanje (posebno što se odnosi na većinu ključnih industrijskih proizvoda, sa malim brojem izuzetaka i godišnjih naknada).⁸ Ali ga ne treba posmatrati u političkom kontekstu evrointegracija gde je Srbija ostvarila visok stepen institucionalne povezanosti sa EU i započela pregovore o pristupanju Uniji. Izvoz u EU čini 60% ukupnog izvoza Srbije, zbog čega je EU važan ekonomski partner. U 2013. godini Italija je bila prvi spoljnotrgovinski partner (sarađnja sa FIAT-om), a zatim Nemačka, koja je to mesto zauzimala prethodnih godina. Srbija je geografski bliža delu Evrope koji je već u sastavu EU, jer se graniči sa Mađarskom, Rumunijom, Bugarskom i Hrvatskom, što olakšava međusobnu trgovinu (npr. transport robe). Za Srbiju je najvažnije da održi dinamiku pregovaračkog procesa sa EU, koja podrazumeva nastavak demokratskih reformi društva i ekonomski oporavak čime bi

⁸ Rusija je spremna da podrži sve inicijative koje doprinose razvoju rusko-srpskih odnosa, ne samo u pogledu politike i ekonomije, nego i u oblastima kulture, nauke, obrazovanja i duhovnosti, a jedan od takvih projekata jeste obnova Ruskog nekropolja u Beogradu.

realizovala prioritetni cilj ulaska u EU i zaokružila jedan deo svoje istorije. Sarađnja sa ostalim državama, prvenstveno onim u usponu iz grupe BRIKS i SAD, kompatibilna je sa ovim prioritetom.

„Južni tok” i Evropska energetska zajednica – komplementarnost ili konkurentnost?

Najvidljiviji aspekt ekonomskih odnosa Srbije i Rusije jeste sarađnja u oblasti energetike i izgradnja gasovoda „Južni tok” kroz Srbiju.

„Južni tok” je ruski projekat snabdevanja zapadnog dela Evrope prirodnim gasom, dužine 2.853 km koji vodi preko Crnog mora i teritorijalnih voda Turske do Bugarske, Srbije sa dva kraka ka Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Iz Srbije gasovod prolazi kroz Mađarsku, Sloveniju, Austriju, do Italije. Kapacitet je 63 milijarde kubnih metara gasa godišnje. Puštanje gasovoda „Južni tok” u promet planirano je do kraja 2015.

Glavni partner ruskog Gasproma u projektu „Južni tok” je najveća italijanska kompanija ENI (20% učešća), nemački Vinterštal BASF (15%) i francuski EDF (15%). Rusija je potpisala međuvladine sporazume sa šest država članica EU, Bugarskom (18. I 2008.), Mađarskom (28. II 2008.), Grčkom (29. IV 2008.), Slovenijom (14. XI 2009.), Hrvatskom (2. III 2010.), Austrijom (24. IV 2010.) i Srbijom (25. I 2008.), koja nije članica EU, ali pripada Evropskoj energetske zajednici.

Izgradnja kraka gasovoda „Južni tok” kroz Srbiju dužine 400 km deo je Ugovora o nafti i prirodnom gasu koji su bivši predsednici Srbije i Rusije, Boris Tadić i Dimitri Medvedev potpisali u Moskvi 24. XII 2008. godine. Po ovom Ugovoru, Gasprom Njeft dobija 51% akcija u vlasništvu u Naftnoj industriji Srbije (NIS) za 400 miliona evra u gotovini i 550 miliona evra u investicijama. Vrednost radova izgradnje gasovoda kroz Srbiju procenjuje se na oko 1,7 milijardi evra, što je na sebe preuzeo Gasprom. Taj novac bi Rusija nadoknadila od prihoda dobijenih od tranzitnih taksi, kada počnu da pristižu. Izgradnja gasovoda „Južni tok”, počela je 24. XI 2013. godine prvim varom u Šajkašima

kod Novog Sada. Ovim Srbija stiče prednost koja će uticati na njeno mesto u budućoj evropskoj energetske bezbednosti, zbog čega je gasovod „Južni tok” proglašen za projekat od nacionalnog značaja.⁹

Međutim, u decembru 2013. Evropska komisija je objavila da bilateralni sporazumi za izgradnju gasovoda „Južni tok”, zaključeni između Rusije i drugih evropskih zemalja predstavljaju povredu zakona EU, jer nisu u skladu sa Trećim energetske paketom EU, zbog čega je potrebno da se o njima ponovo pregovara. Sve države potpisnice sporazuma o „Južnom toku” složile su se da Komisija bude njihov zastupnik u usklađivanju bilateralnih sporazuma sa zakonom EU. Ukoliko se šest zemalja EU odluče da nastave izgradnju gasovoda u odsustvu pravnog rešenja sa Evropskom komisijom, velika je verovatnoća da će se one suočiti sa optužbom za povredu procedure i sudskim procesom pred evropskim sudovima. Ipak, evropski komesar za energetiku, Ginter Etinger, naglasio je da Evropska komisija nije protiv projekta „Južni tok”, koji posmatra kao „značajan dodatak našoj panevropske mreži”.

Ugovor kojim je uspostavljena Energetska zajednica EU potpisan je u Atini, 25. X 2005. i stupio je na snagu 1. VII 2006. godine, čime su zemlje Jugoistočne Evrope i EU započele proces stvaranja energetske zajednice radi proširenja unutrašnjeg tržišta energije EU na region Jugoistočne Evrope. Srbija je pristupila Evropske energetske zajednici 9. VIII 2006. godine. Cilj Energetske zajednice je uspostavljanje zajedničkog regulatornog okvira za tržište energije i obuhvata oblast energije, životne sredine i razvoj konkurentnog tržišta energije. Ugovor je nekoliko puta proširen i sada obuhvata zakonsku regulativu u pogledu bezbednosti snabdevanja, energetske efikasnosti, nafte, obnovljivih izvora energije i statističkih podataka. Na toj liniji implementiran je Treći energetske paket, koji je stupio na snagu 3. IX 2011. godine.

⁹ Videti: „Strategija razvojne energetike Srbije do 2015”, <http://www.srbija.gov.rs>

Treći energetske paket EU

Cilj Trećeg energetske paketa EU je uspostavljanje jedinstvenog tržišta električne energije i prirodnog gasa u EU, na kojima će cene biti što niže, a standardi usluga i sigurnost snabdevanja energijom visoki.

Novine koje donosi Treći energetske paketa EU su:

1. Jačanje uloge i ovlašćenja nacionalnih regulatornih tela;
2. Osnivanje novih EU tela sa jasno određenim ulogama u okviru jedinstvenih tržišta električne energije i prirodnog gasa u EU;
3. Vlasničko razdvajanje delatnosti prenosa (transporta) od delatnosti proizvodnje i snabdevanja radi sprečavanja da operator prenosnog (transportnog) sistema deluje u korist vertikalnog integrisanog subjekta;
4. Mogućnost da potrošači promene snabdevača u roku od tri nedelje i da dobiju relevantne podatke o potrošnji.

U pogledu bilateralnih sporazuma potpisanih sa Rusijom oko izgradnje gasovoda „Južni tok”, Evropska komisija je postavila tri glavna pitanja za ponovno pregovaranje:

1. Pravilo „nevezanog” vlasništva – što znači da Gasprom, koji je i proizvođač i snabdevač gasa, ne može istovremeno da poseduje proizvodne kapacitete i prenosnu mrežu, tj. da bude vlasnik cevovoda;
2. Nediskriminatorski pristup trećih partnera gasovodu – što znači da nema ekskluzivnog prava za Gasprom da bude jedini prenosnik;
3. Tarifna struktura – što znači - slobodno formiranje cena.

Dakle, „Treći energetske paket” EU zabranjuje proizvođačima da imaju vlasništvo nad tranzitnim postrojenjima kao što su gasovodi. Gasprom je takođe pod istragom EU radi utvrđivanja da li je prekršio propise o konkurenciji time što je vezao cene gasa sa cenama nafte. Evropski zvaničnici su upozorili da će prema evropskim propisima Gasprom morati da dozvoli drugim proizvođačima gasa pristup gasovodu „Južni tok”.

Evropski komesar za energetiku, Ginter Etinger, uputio je pismo ministru energetike Rusije, Aleksandru Novaku, objašnjavajući situaciju i tražeći od njega da pozitivno gleda na mogućnost ponovnog pregovaranja sporazuma sa zemljama potpisnicama.¹⁰ Ambasador Rusije u EU, Vladimir Čizov, govoreći na javnom skupu u Briselu (13. I 2014.) rekao je da njegova zemlja neće pregovarati sa Evropskom komisijom o poništavanju ili okončanju validnosti međuvladinih sporazuma za izgradnju gasovoda „Južni tok“. Gasprom i ruski zvaničnici jasno su izjavili da ne postoji namera da se zaustavi izgradnju gasovoda „Južni tok“, jer Rusija smatra da su međuvladini sporazumi važećim prema međunarodnom pravu, koje ima supremaciju nad pravom EU. Tokom samita Rusija – EU (28. I 2014.), glavna tema razgovora bili su propisi EU o energetskom tržištu, čiji je cilj da se podstakne konkurencija, a koje je ruska strana ocenila kao diskriminatorску prema ruskom Gaspomu. Rusija zahteva izuzimanje „Južnog toka“ iz Trećeg energetskog paketa, uz predlog da se zaključi specijalni bilateralni sporazum, koji reguliše principe funkcionisanja transgranične energetske infrastrukture. U tom cilju, Rusija je predala EU projekat odgovarajućeg dokumenta. Insistiranjem na poštovanju Trećeg energetskog paketa, EU poručuje Rusiji da, ukoliko želi da bude prisutna na tržištu, EU mora da poštuje njena pravila.

Srbija je u obavezi da od 2015. u potpunosti primenjuje Treći energetski paket, odnosno nove evropske propise u oblasti energetike i u toku su pripreme da se Zakon o energetici tome prilagodi. Aktuelni Zakon o energetici koji je donet 2011. obuhvata Drugi energetski paket EU i delove Trećeg paketa koji ne podrazumevaju velike organizacione promene ili velika ulaganja.

Srbija je jedina država potpisnica „Južnog toka“ koja nije članica EU, zbog čega bi ovo moglo da se postavi kao značajno pitanje njenog pregovaračkog procesa sa EU. Prihvatanje konačne odluke EU u pogledu validnosti

sporazuma o „Južnom toku“ moglo bi da predstavlja test za ekonomske odnose Srbije sa Rusijom.

S obzirom da je mali korak između energetike i politike, upravo je gasovod „Južni tok“ pokrenuo novi talas pitanja, da li su Srbiji potrebne evroatlantske integracije i članstvo u NATO-u, ili bi trebalo da se okrene Evroazijskim integracijama, planiranim da se završe do 2015. godine. Dodatni podsticaj ovoj dilemi dali su događaji u Ukrajini, njeno odustajanje od potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom, i opredeljenje za ekonomsku saradnju sa Rusijom, uključujući i poziv Rusije da se Ukrajina pridruži Carinskoj uniji u kojoj su Rusija, Belorusija i Kazahstan.

Evroazijski ekonomski savez i „Istočno partnerstvo“ EU - Pouke iz slučaja Ukrajine

Posle raspada SSSR-a, Rusija je prošla kroz značajne promene usled napuštanja centralno planske i uvođenja tržišne ekonomije. Ekonomske reforme su dovele do privatizacije većeg dela industrije, osim energetskog i sektora koji se odnosi na odbranu. Ukupna spoljnotrgovinska razmena Rusije u 1991. godini iznosila je 95,4 milijarde dolara (izvoz 50, 9 milijardi dolara, uvoz 44,5 milijardi dolara), da bi u 1997. godine dostigla 155 milijardi dolara (izvoz 87,4 milijarde dolara, uvoz 67,6 milijardi dolara).¹¹ Posle ruske finansijske krize (1998.) i dolaska predsednika Vladimira Putina na vlast, privredni rast je u proseku iznosio 7%, što je uticalo na rast dohotka, penzija i životnog standarda, što je bilo dovoljno da kvalifikuje Rusiju u grupu ekonomija u usponu, BRIKS. Međutim, svetska ekonomska kriza (2008.) pogodila je ekonomiju Rusije, cena nafte na svetskom tržištu je pala, a strani krediti na koje su se oslanjale ruske banke i kompanije, presušili su. Ponovni rast cene nafte uticao je i na rast ekonomije, tako da je rast domaćeg

¹⁰ EURACTV, <http://www.euractiv.com>, 5. XII 2013.

¹¹ Russia-Export-Import, Economy and Statistics of Foreign Trade, <http://www.rusimpex.ru> 27. I 2014

bruto proizvoda u 2012. iznosio 3,4%, a rast industrijske proizvodnje 3,1%. Domaći bruto proizvod po glavi stanovnika iznosio je 15.500 dolara, stopa nezaposlenosti 5,5%, a inflacija 5,1%.¹²

Rusija je usvojila politiku fleksibilnih deviznih kurseva uključujući promenljivu cenu nafte, kako bi mogla da reaguje u slučaju potresa na spoljnim tržištima. Pristupila je Svetskoj trgovinskoj organizaciji 2012. godine, što je smanjilo trgovinske barijere za stranu robu i usluge u Rusiji, istovremeno olakšavajući otvaranje stranih tržišta za rusku robu i usluge. Ipak, nestabilnost ruske ekonomije ogleda se u stopi rasta ispod 1,5% godišnje, što je niže od stope rasta svetske ekonomije u celini, uprkos tradicionalno visokoj ceni nafte. Dugoročno, izazovi Rusije su, manjak radne snage, korupcija i nedovoljno investiranje u infrastrukturu (mada su značajni infrastrukturni objekti izgrađeni povodom Zimske olimpijade u Sočiju 2014. u koju je uloženo 50 milijardi dolara.).

Istovremeno, Rusija pronalazi načine da učvrsti ekonomske veze sa zemljama bivšeg SSS R-a. To je učinila formiranjem Carinske unije sa Belorusijom i Kazahstanom (1. I 2010.), što bi trebalo da preraste u novi ekonomski blok, Evroazijsku ekonomsku uniju (1. I 2015.) sa Rusijom na čelu. Zbog geostrateškog položaja, Ukrajina predstavlja najznačajniju potencijalnu članicu Evroazijskog ekonomskog saveza. Objedinjavanje delova nekadašnjeg SSSR-a je pokušaj Rusije da napravi kontratežu evropskom savezu i Kini, takođe, predstavlja važan bezbednosni aspekt koji bi potvrdio njeno mesto u međunarodnim odnosima.

Evroazijski ekonomski savez doveo je u pitanje politiku „Istočnog partnerstva“ EU. Ovaj program razvoja saradnje sa republikama bivšeg SSSR, pokrenut je u maju 2009. godine u nameri

da podrži demokratske i tržišne reforme u šest zemalja istočne Evrope i južnog Kavkaza - Jermeniji, Azerbejdžanu, Belorusiji, Gruziji, Moldaviji i Ukrajini (tržište od ukupno 75 miliona stanovnika). Za ispunjenje ovih ciljeva, EU je izdvojila oko 2,5 milijardi evra za period 2010.-2013. koji je utrošen za promovisanje stvaranja demokratskih državnih institucija, zaštite životne sredine, industrijske reforme, energetske bezbednost i borbu protiv siromaštva. Program nudi bližu ekonomsku integraciju ovih država u EU (lakši pristup njihovim kompanijama tržištu EU, smanjenje ograničenja u pogledu izvoza i uvoza) i veću mobilnost njihovih građana u zemljama EU, čiji je krajnji cilj uvođenje bezviznog režima. Zauzvrat, ove zemlje treba da ispune određene uslove (borba protiv korupcije, organizovanog kriminala, trgovine ljudima, narkotika i šverca oružja).

Ukoliko projekat Evroazijskog ekonomskog saveza bude realizovan, to znači da bi te zemlje istovremeno učesnice programa „Istočnog partnerstva“ bile primorane da izmene svoje prioritete. Evropska unija je zabrinuta zbog uložених finansijskih sredstava u zemlje „Istočnog partnerstva“, ali i mogućeg gubitka uticaja u ovom delu kontinenta.

Ukrajina je postala „karika koja nedostaje u istočnom partnerstvu Evropske unije“, pokazujući da je stvorena jedna nova situacija gde su evropske vrednosti izgubile trku pred naletom ekonomske krize, pošto se Ukrajina opredelila za Rusiju, odakle pristižu veća finansijska sredstva nego iz EU. Naime, predsednik Ukrajine, Viktor Janukovič, odbio je u novembru 2013. da potpiše Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom i potpisao je sporazum sa Rusijom o dobijanju 15 milijardi dolara kredita i kupovini ruskog gasa

¹² Osnovni izvozni artikli iz Rusije u 2012. godini bili su, sveža i smrznuta riba, čelik, zlato, uglj, sirova nafta, naftni proizvodi, prirodni gas, električna energija (19,1 milijardi dolara). Osnovni uvozni proizvodi u Rusiji u 2012. godini bili su, sveže i zamrznuto meso, buter, citrusi, žito, suncokretovo i ulje od semena, šećer, alkoholna i bezalkoholna pića, lekovi, tekstil i predivo. Izvor: Federal state statistics service (Rosstat), http://gks.ru/free_doc/doc13_eng.pdf

¹³ Ovakav odnos prema Evropskoj uniji, mogao bi da se prekopira i na odnos Ukrajine prema NATO-u. Mada je pristupanje Ukrajine i Gruzije NATO „zamrznuto“ na samitu NATO-a u Bukureštu (april 2008.), kada su se Nemačka i Francuska usprotivile pristupanju Ukrajine i Gruzije Akcionom planu za članstvo (MAP), kao predvorja punopravnom članstvu, ne želeći da poremente strateške odnose EU sa Rusijom, posebno njene energetske veze. Naročito ne u trenutku kada se

po ceni od 286,5 dolara za 1000 kubnih metara gasa, koje je Ukrajina prethodno plaćala 400 dolara.¹³ To je izazvalo proteste proevropski nastrojenog dela stanovništva, koje traži da se zemlja vrati na demokratski put EU.

S druge strane, izgradnja gasovoda „Južni tok“ predstavlja određeni geostrateški pritisak na Ukrajinu, jer je zaobiđena na trasi ovog gasovoda, prolaskom ispod Crnog mora kroz teritorijalne vode Turske. Slično se desilo sa gasovodom „Severni tok“, koji od Rusije do Nemačke prolazi ispod Severnog mora. Rusija i EU, poučene rusko-ukrajinskom krizom 2006. i 2009. godine i sporom sa Poljskom, žele da izbegnu korišćenje gasovoda „Transukrajina“ i „Družba“.¹⁴ Time opada značaj gasovoda i cena gasa iz Ukrajine, što bi moglo da bude jedan od razloga približavanja Ukrajine Rusiji.

Evroazijski ekonomski savez predvođen Rusijom deo javnosti u Srbiji vidi kao alternativu saradnji i članstvu u EU i mogući izlaz iz ekonomske krize. Obrazloženje za to nalaze u činjenici da su i vodeće države članice EU prevladavanje posledica ekonomske krize pronašle u saradnji sa zemljama na Istoku (Nemačka se preorijentisala na izvoz na tržišta Rusije i Kazahstana, Poljska, Italija i Belgija povećale su izvoz u Rusiju). Srbija ima potpisane ugovore o slobodnoj trgovini sa zemljama Carinske unije - Belorusije, Kazahstana i Rusije. Prostor od 170 miliona stanovnika otvara mogućnost razvoja trgovinske, poljoprivredne, industrijske i saradnje u oblasti infrastrukture, mada je za to potreban veći obim proizvodnih kapaciteta, koji Srbiji često nedostaje da bi mogla da bude konkurentna na stranim tržištima. Postoji mogućnost direktnih investicija zemalja Carinske unije u Srbiji. Treba podsetiti da sa ulaskom Srbije u EU, koja je carinska unija, poništio bi se Sporazum o slobodnoj trgovini sa

od Rusije već tražilo da prihvati značajne konsekvence jednostrano priznate nezavisnosti Kosova (17. II 2008.) i izgradnje antiraketnog štita. Pitanje članstva Ukrajine i Gruzije u NATO-u skoro da je nestalo sa dnevnog reda posle sukoba u Gruziji 2008. i odvajanja Abhazije i Osetije.

¹⁴ Nevenka Jeftić Šarčević i Edita Stojić Karanović, *Energenti – jedan od stubova geopolitičke moći Rusije, Međunarodni problemi*, Vol.LXV, No.4/2013, Beograd

Rusijom, ali tada bi se primenjivao sporazum koji važi između EU i Rusije. Bilateralna ekonomska saradnja između Srbije i Rusije obostrano je korisna i treba da napreduje u skladu sa evropskom perspektivom Srbije i nedavno potvrđenim strateškim karakterom partnerstva između Rusije i EU

ZAKLJUČAK

Savremeni okvir tradicionalnog prijateljstva između Srbije i Rusije čine ekonomski odnosi dve zemlje. Njihova posebnost sadržana je u Sporazumu o bescarinskoj trgovini sa Rusijom, gde roba srpskog porekla podleže režimu plaćanja od 1% carinske stope prilikom ulaska na rusko tržište i u saradnji u oblasti energetike, posebno od 2008. godine, kada je ruska naftna kompanija Gazprom Njeft kupila 51% akcija Naftne industrije Srbije (NIS), i nastavljena je izgradnjom rusko-italijanskog gasovoda „Južni tok“ kroz Srbiju (24. XI 2013.). Ovim je znatno povećan uticaj Rusije na spoljnu politiku Srbije i njeno mesto u Evropi.

Pred Srbijom i šest država EU koje su potpisale sporazum sa Rusijom o izgradnji „Južnog toka“, postavilo se pitanje poštovanja Trećeg energetskeg paketa EU, čije se odredbe odnose na rusku kompaniju Gazprom i njenu konkurentnost na evropskom tržištu. Sporazumno rešenje između EU i Rusije predstoji, ali je ovaj slučaj ukazao na mogućnost pojavljivanja sličnih problema u bilateralnoj ekonomskoj saradnji Srbije sa trećim zemljama, što bi moglo da bude uslov u procesu pregovaranja sa EU.

Svetska ekonomska i finansijaka kriza, za koju se još ne zna koliko će trajati, uslovljava jače regionalno povezivanje država. Srbija ima mogućnosti da sarađuje sa regionalnim ekonomskim savezima evroazijskog prostora (robna razmena), ali i sa bezbednosnim (razmena vojno-tehničke i vojno-ekonomske saradnje, posebno kroz stručno usavršavanje i

obuku kadrova, kao što to čini kroz program NATO-a „Partnerstvo za mir“).

Dakle, postoji ekonomsko opravdanje šireg udruživanja. Ipak, evropska perspektiva Srbije, potvrđena početkom pregovora o pridruživanju EU (21. I 2014.), treba da ostane spoljnopolitički i ekonomski prioritet Srbije, u čijim okvirima će se nastaviti ekonomska saradnja sa Rusijom.

Literatura:

KNJIGE

1. Popović, Dr Nenad, *Politička neutralnost i ekonomija*, Fond Slobodan Jovanović, Beograd, 2014.
2. Simić, dr Jasminka, *U potrazi za novom misijom – NATO i jugoslovenska kriza 1990-2001*, Službeni glasnik, Beograd, 2010.

TEKSTOVI

1. EURACTIV, <http://www.euractiv.com>
2. Jeftić Šarčević dr Nevenka i Stojić Karanović dr Edita, *Energenti – jedan od stubova geopolitičke moći Rusije*, Međunarodni problemi, Vol.LXV, No.4/2013., Beograd
3. Petović Žarko, *Rusko-srpsko strateško partnerstvo: sadržina i domašaj*, 2009., ISAC Fond, [http:// www.isac-fund.org](http://www.isac-fund.org)

DOKUMENTI

1. Federal state statistics service (Rosstat), http://gks.ru/free_doc/doc13_eng.pdf
2. Privredna komora Srbije, *Informacija o spoljnotrgovinskoj razmeni Republika Srbija- Ruska Federacija*, 4. II 2014. . <http://www.pks.rs>
3. Russia-Export-Import, *Economy and statistics of foreign trade*, <http://www.rusimpex.ru> January 27, 2014.
4. „Strategija razvojne energetike Srbije do 2015“, <http://www.srbija.gov.rs>



Antonio Misiroli, direktor Instituta Evropske unije za bezbednosne studije

EVROPSKA ODBRANA – NASTAVIĆE SE*



Antonio Misiroli je direktor Instituta Evropske unije za bezbednosne studije (European Union Institute for Security Studies – EUISS). Prethodno je bio savetnik u Birou Evropskih političkih savetnika (BEPA) Evropske komisije, zadužen za temu evropskog dijaloga/dosezanja (odnosi sa think-tank organizacijama i istraživačkim centrima širom Unije i dalje) i za publikacije.

Petnaest godina nakon Francusko – Britanske St. Malo Deklaracije, deset od početka realizacije Evropske strategije bezbednosti, i pet od njene osvrta na njenu implementaciju i poslednje diskusije o pitanjima odbrane između šefova zemalja i Vlada članica EU, Savet Evrope je tek zaključio (preliminarnu) političku raspravu koja već odavno kasni. Uzimajući u obzir trenutnu nepovoljnu političku situaciju – sa fiskalnom strogoćom i rezovima u budžetu, nemirima kod suseda EU (i dalje), i zamor od vojnih intervencija u Evropi i na širem „Zapadu“ – tekst usaglašen od strane lidera EU od 19. decembra može se smatrati velikim korakom napred, između ostalog i iz razloga što definiše način na koji će se ići napred, sa eksplicitnim rokovima i odgovornostima za razmatranje, istraživanje i izveštavanje. Građani EU, zvaničnici Brisela i prestonica, kao i naši saveznici i partneri, neće više morati da čekaju još jedan lustrum za sledeću prekretnicu u razvoju Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (ZBOP).

Svakako, zaključci sa samita počinju sa delovima o ZBOPu. Devet strana posvećenih ovoj temi u

* Članak je originalno objavljen od strane Instituta Evropske unije za bezbednosne studije EUISS. u decembru 2013. godine. CEAS ima dozvolu autora za prevod i objavljivanje u Novom Veku.

jednom delu skupa Saveta Evrope mogu biti razočaravajuće za one koji su očekivali veliki napredak u smislu političkih ambicija, ili niz preciznih i kvantifikovanih odluka koje bi se odmah sprovele. Iako krajnji tekst ne predstavlja revoluciju u vojnim poslovima (EU), pun je ohrabrenja, posvećenosti istraživanju i jačanju, poziva na unapređenje, preispitivanje, davanje predloga i pripremu. Ipak, obzirom na kontekst, količinu zadatih tema i rasporeda sadržanih u zaključcima, imamo razloga za nadu. Drugim rečima, ceo ovaj proces, ne samo da daje adut ishodu: on jeste ishod - jer oni koji su pratili godišnju debatu i pripremu samita, još od kada je Herman van Rompej rizikovao stavljanjem odbrane na agendu, znaju da čak i ovaj prateći proces nije bio preuranjen zaključak.

U pripremi

Savet Evrope je otvoreno odobrio tekuće projekte koje sprovode „zemlje članice podržane od Evropske odbrambene agencije“, kao što je dalji razvoj bespilotnih letelica (uključujući osnivanje „zajednice korisnika“ i napredak u regulaciji), vazduh–vazduh mogućnosti punjenja goriva, satelitsku komunikaciju (uključujući takođe i Evropsku svemirsku agenciju) i sajber kapacitete (više

obuka, vežbi i civilno-vojne saradnje). Takođe je uspostavljen i raspored za ispunjenje specifičnih političkih inicijativa: EU Strategija pomorske bezbednosti treba da se finalizira do juna 2014. godine (a naredni akcioni plan da se elaborira odmah nakon toga), dok novi okvir EU politike sajber odbrane treba da bude pripremljen u narednih 12 meseci.

Zaključci su takođe postavili neke opšte parametre za „brzi“ pregled zajedničkih pravila i procedura za ZBOP, bilo da je u pitanju finansiranje vojnih operacija (uključujući i reviziju postojećeg ATHENA mehanizma), ili regrutovanje i raspoređivanje kadrova civilnih misija. Svakako, telo strogih regulacija koje je progresivno uobličeno tokom prošle decenije sada pokazuje svoja ograničenja, delujući povremeno kao ograničavajući ili čak onesposobljavajući faktor kada je neophodna mobilizacija (ljudskih ili finansijskih) izvora. Usklađivanje takvih regulativa u duhu stečenih iskustava i postavljanje boljih podsticaja i fleksibilnijih modaliteta za zajedničke akcije ne zahtevaju pod obavezno promenu dogovorenog i mogu biti urađene na čisto funkcionalnim osnovama. U tom pogledu, predsednik Francuske Francois Oland, istakao je potrebu za pravednijom podelom finansijskog tereta poslovanja – što su stručnjaci iz ove oblasti već uočili ranije, a nedavna iskustva učinila još ozbiljnijim – Visoki predstavnik sada je u obavezi da izvesti o mogućim opcijama.

Štaviše, zaključci pozivaju zemlje članice da povećaju transparentnost i razmenu informacija u planiranju odbrane, u cilju „većeg usklađivanja kapaciteta mogućnosti sa datim rokovima“, a pozivaju i Visokog predstavnika i EDAu da predlože odgovarajući politički okvir do kraja 2014. godine „u potpunosti u skladu sa postojećim procesom planiranja NATO“. To bi svakako moglo izgledati kao neuspeh u odnosu na kontinuiranu potrebu za Evropskom „belom knjigom“, ali ipak predstavlja premijeru za Uniju, posebno na ovom nivou političke odgovornosti.

Po istom principu, Savet Evrope podstiče istraživanje novih podsticaja i inovativnih pristupa transnacionalnoj saradnji na polju odbrambenih mogućnosti, uključujući i „fiskalne mere koje ne oštećuju tržište, u skladu sa

postojećim zakonodavstvom EU“ (odjek skorašnje debate o mogućem pribegavanju redukcije PDVa). Takođe podržava i uspostavljanje Pripremljenih Aktivnosti istraživanja povezanih sa ZBOPom, u oblasti tehnologija dvostruke namene - još jedna premijera, posebno za Evropsku komisiju – dok će EDA pripremiti smernice za razvoj standarda odbrambene industrije do sredine 2014. godine.

Međutim, u tekstu nedostaju detalji i specifičnosti načina na koji bi tačno trebalo preispitati postojeće procedure i uspostaviti nove šeme. Čini se da je finalna verzija teksta značajno umanjena u pogledu sadržaja i obaveza, i tako postala više omogućujuć nego propisan set zaključaka. Ipak, njegova intencija dozvoljava da se otvore više konkretne, na rezultate orjentisane diskusije, pre sledećeg okupljanja, zakazanog za jun 2015. godine.

Na horizontu

Konačno, u poslednje tri godine, Savet evrope je značajno prevazišao okvire ZBOPa kakve mi poznajemo – i u politici odbrane. Prateći rad ministara spoljnih poslova EU prošlog oktobra, šefovi država i Vlada pozvali su na veću saradnju sa ciljem prevazilaženja izazova energetske bezbednosti – čiji će pojedini elementi verovatno biti zastupljeni na sledećem sastanku Saveta Evrope u februaru, posvećenog energetske politici.

Učesnici samita takođe su odobrili stvaranje bolje sinergije „između ZBOPa i aktera Slobode/Bezbednosti/Pravde kako bi se prevazišli horizontalni problemi kao što su ilegalna imigracija, organizovani kriminal i terorizam“, podržavajući treće zemlje i regione kako bi im se pomoglo u unapređenju upravljanja granicama. Iako su ovo sve pitanja koja baš i ne pune tradicionalnu diplomatsku agendu – i pomalo su izazov ustanovljenim razgraničenjima političkih zajednica i administracije - mogu predstavljati definišuće elemente sveukupne akcije EU na spoljnjem planu, u godinama koje dolaze.

Poslednje ali ne i najmanje važno, na osnovama pripremnog izveštaja o odbrani Visokog predstavnika/Potpredsednika od prošlog

septembra, šefovi država i Vlada pozvali su „Visokog predstavnika da, u bliskoj saradnji sa Komisijom, proceni uticaj promena u globalnom okruženju i izvesti Savet tokom 2015. godine o izazovima i prilikama koje proističu za Uniju, nakon konsultacija sa zemljama članicama“. Za one koji prate intelektualnu i političku debatu o tome da li se treba ponovo osvrnuti na Evropsku strategiju bezbednosti iz 2003., tražiti jedinstvenu Evropsku globalnu strategiju, ili insistirati na zasebnim, više targetiranim strategijama - podeljenim po regionalnim (Sahel, Rog Afrike) i funkcionalnim (sajber, pomorska bezbednost) linijama - ovakva definicija veoma zvuči kao mandat da se pokrene kolektivan razgovor na ovu temu – ali opet, bez prejudiciranja njegovog ishoda. Mandat, međutim, koji će verovatno biti prenet na sledeći tim donosilaca odluka EU koji će biti imenovani 2014. godine.

Sva ova pitanja i zadaci oblikovaće rad institucija i agencija EU u mesecima koji dolaze (uključujući i EUISS). Samit je morao da ispuni velika očekivanja - i zada smernice za budućnost - i to u veoma kritičnom trenutku. Da li će njegov ishod moći da se smatra prekretnicom odbrane EU? Samo proces će pokazati.



CEPI

CENTRAL EUROPEAN
POLICY INSTITUTE
Member of
STRATEGY COUNCIL

Milan Nič i Ján Cingel

ODNOSI SRBIJE SA NATO: DRUGA (TIŠA) IGRA U GRADU*

SAC I CEPI

Centralno evropski politički institut (CEPI) je novi regionalni ekspertske centar, osnovna u Bratislavi 2012. godine od strane Atlantske komisije Slovačke (SAC). On povezuje vrhunske istraživačke institucije i stručnjake iz cele srednje evrope. CEPI je posvećen unapređivanju doprinosa regiona na debatama EU i NATO o glavnim izazovima današnjice. Mi verujemo da bi Centralna Evropa, u EU i NATO, trebalo da preuzme više odgovornosti po pitanju ekonomske krize, energije i bezbednosti.

Dok su sve oči uprte na formalno otvaranje pristupnih pregovora Srbije i EU, 21. januara 2014. godine, ovaj predlog praktične politike istražuje perspektive bliže saradnje Beograda sa NATO. Dok je pristupni proces Evropskoj uniji viša sila koja dominira trenutnim političkim i ekonomskim razvojem zapadnog Balkana, regionalna bezbednosna struktura i dalje se bazira na NATO. EU i NATO integracije i dalje se posmatraju kao međusobno paralelni procesi. Glavni fokus u Srbiji je usmeren ka pitanjima „meke bezbednosti“ kao što su vladavina zakona, pravosuđe i borba protiv korupcije, gde EU ima vodeću ulogu.

Kontinuirano uključivanje NATO u region bilo je od vitalne važnosti za značajan napredak u reformi odbrane, regionalne saradnje između nacionalnih vojnih snaga i povećanja stepena vlasništva nad bezbednošću među zemljama

Balkana. To se pre svega odnosi na Srbiju i Kosovo. Njihov Sporazum iz aprila 2013. godine otvorio je vrata integraciji pretežno srpskog, severnog dela Kosova pod jurisdikciju Prištine - veliki korak unapred u uspostavljanju mira i stabilnosti u regionu. Uz posredovanje Visoke predstavnice EU Ketrin Ešton, takođe je indirektno osnažio ulogu NATO (kroz misiju KFOR) da pruži sveobuhvatno bezbedno okruženje dok se ovaj istorijski dogovor sprovodi. Zapravo, vlasti u Beogradu isključivo su zahtevale angažovanje KFORa, jer je, čini se, KFOR jedini bezbednosni garant za Srbe na Kosovu. Time je KFOR postao garant bezbednosti Aprilskog Sporazuma. Srbija se snažno protivi planovima da se KFOR povuče i nada se da će NATO ostati uključen dugoročno.

Šta sve to znači za odnose Srbije i NATO? Koje su realne perspektive da se intenzivira njihov politički odnos i saradnja u praksi u ovoj godini? U kojoj meri je to povezano sa pristupnim pregovorima Srbije i EU?

* Članak je originalno objavljen od strane Centralno evropskog političkog instituta (Central European Policy Institute – CEPI) 10. januara 2014. godine. CEAS ima dozvolu autora za prevod i objavljivanje u Novom Veku.



CEPI

CENTRAL EUROPEAN
POLICY INSTITUTE
Member of
STRATEGY COUNCIL

SLOVAK ATLANTIC COMMISSION | CENTRAL EUROPEAN POLICY INSTITUTE
Klariská 14, 811 03 Bratislava, Slovak Republic | +421254410609
sac@ata-sac.org | www.ata-sac.org | www.cepolicy.org | www.globsec.org

Partneri, ne više neprijatelji

Srbija je sigurno najkomplikovaniji ali i najrelevantniji partner NATO u regionu. To je jedina zemlja Balkana koja nije član NATO, niti je zainteresovana da to postane u bliskoj budućnosti. Zvanična politika Beograda je vojna neutralnost.

Odnose Srbije i NATO kontinuirano proganja nasleđe NATO bombardovanja Srbije zbog Kosova, 1999.¹ godine. Alijansa je i dalje veoma nepopularna u zemlji. To ograničava mogućnosti srpskih političara da javno priznaju pravi obim i karakteristike rastućeg partnerstva Srbije i NATO.

Sa druge strane, kao najveća i centralna država Balkana sa najvećom profesionalnom vojskom na Zapadnom Balkanu, Srbija mora bliže sarađivati sa NATO kako bi zaštitila svoje interese, modernizovala vojsku, i povećala svoj međunarodni profil kao pouzdan partner koji obezbeđuje sigurnost. Sledeći ključni faktor je geografski položaj: svi susedi Srbije su ili članice NATO (Mađarska, Rumunija, Bugarska i Hrvatska), ili to nameravaju da postanu u skorije vreme (Crna Gora, Makedonija, Bosna i Hercegovina). Beograd čak i podržava težnje svojih suseda za članstvom u NATO i teži interoperabilnosti svojih sistema odbrane sa članicama Alijanse i onima koji to nameravaju da postanu.

Srbije se pridružila programu Partnerstvo za mir (PzM) 2006. godine, postavši tako partner zemlja NATO. Beograd je time dobio pristup brojnim NATO komitetima i programima, a stekao je i pravo na podršku od strane niza NATO fondova. Takođe se pridružila i PARPu (Programu za planiranje i reviziju), koji je osnovno sredstvo, u okviru Partnerstva za mir, kojim će partneri reformisati svoje oružane snage, usvojiti NATO standarde i postići višu

¹ Prema podacima IPSOsa, samo 13% stanovništva Srbije podržava ideju ulaska Srbije u NATO. Uglavnom je podržavaju mladi ljudi, ispod 30 godina, a muškarci više nego žene. Za više informacija pogledajte: <http://www.bezbednost.org/BCSP-News/5212/SerbiaNATO-Time-is-Ripe-for-a-Change-in-s.html#sthash.Ue1MuPdv.dpuf>

interoperabilnost. Sa svoje strane, NATO je u Beogradu otvorio Kancelariju za vojnu vezu i obavezao se da će podržati Srbiju u dostizanju svojih ciljeva usmerenih ka Partnerstvu.

Tokom vremena, politička i vojna saradnja između NATO i Srbije napredovala je različitim brzinama i intenzitetom. Reforma i modernizacija srpskih oružanih snaga (SAF) sprovedena je uz savete i pomoć NATO. Izabrane SAF jedinice² već su sertifikovane prema NATO standardima, postićući tako povećanje stepena interoperabilnosti za potencijalno razmeštanje u međunarodne operacije upravljanja krizama. Pored Srbije - NATO Grupa za reformu odbrane formirana od strane nekoliko ambasada članica NATO u Beogradu - Alijansa je aktivna i vidljiva u Srbiji i kroz projekte koje pokriva nekoliko Fondova a koji se odnose se na rešavanje nekoliko važnih pitanja vojne bezbednosti (kao što su deminiranje minskih polja i, u skorije vreme, višak municije); i sprovođenje nekoliko projekata u okviru Programa Nauka za mir i bezbednost; kao i kroz grantove javne diplomatije.

Ključna tema u dijalogu Srbije i NATO je bila Kosovo. Srpski lideri su se zavetovali da nikada neće priznati nezavisnost Kosova. Misija KFORa pod vođstvom NATO je odgovorna za bezbednost Kosova. Na osnovu Rezolucije Saveta bezbednosti UN 1244, KFOR ima mandat da obezbedi sigurno i bezbedno okruženje, uključujući slobodu kretanja svih građana Kosova. U suštini, to znači da KFOR štiti srpske manjine i njihove verske objekte u enklavama južno od reke Ibar. Na ovim osnovama Beograd i SAF razvili su konstruktivne odnose sa KFORom, uključujući simultane i koordinisane

² Srbija koristi mehanizam Koncepta operativnih sposobnosti (Operational Capabilities Concept – OCC) u okviru PzM, koji nudi alate za samovrednovanje, kao i timove evaluatora iz NATO. Srbija je ranije deklarirala sledeće jedinice u okviru OCCa: motorizovanu pešadijsku četvu, vod vojne policije i vod NBC. Ove jedinice su već sertifikovane drugom fazom samovrednovanja (u junu 2013. godine) i očekuje se da budu sertifikovane za najviši nivo sposobnosti (NEL 2) u septembru 2014. Međutim, zbog političkih ograničenja, Srbija priprema ove jedinice za misije pod vođstvom UN i EU, bez izgleda za njihovo raspoređivanje u operacijama pod vođstvom NATO u bliskoj budućnosti

patrole duž administrativne granice. S druge strane Beograd i dalje sumnjičavo gleda na pomoć KFORa razvoju Kosovskih Bezbednosnih Snaga (KSF).

Učešće Srbije u Programu PFP stavljeno je na čekanje početkom 2008. godine kao odgovor na samoproglašenu nezavisnost Kosova, koju je aktivno podržala Amerika i većina (mada ne sve) članice NATO. Učešće je nastavljeno nakon godinu dana. Srbija je imenovala svog prvog ambasadora u NATO – Branislava Milinkovića, i otvorila svoju misiju pri NATO štabu u Briselu 2010. godine. Nekoliko meseci kasnije Severnoatlantsko veće odobrilo je zahtev Srbije da razvije svoj prvi Individualni partnerski akcioni plan (IPAP), definišući ciljeve reforme odbrane i oblasti intenzivne bilateralne saradnje za naredne dve godine. U okviru IPAPa predviđeno je je mnogo političkih konsultacija i praktične saradnje. Kada se jednom usvoji, IPAP će unaprediti prirodu postojeće saradnje od čisto vojne u političku.

U periodu od 2011.- 2012. godine, bilateralni odnosi sa NATO postepeno su uzimali maha. Tadašnji predsednik Srbije Boris Tadić, bivši ministar odbrane, podržavao je približavanje Srbije NATO. Istovremeno, bio je veoma pažljiv i dvosmislen povodom ovog pitanja u javnosti, ne želeći da zvaničnu doktrinu vojne neutralnosti dovede u pitanje.³ Tadašnji ministar odbrane Dragan Šutanovac bio je otvoreniji u javnosti, objašnjavajući kako Srbija i NATO nisu više neprijatelji, već partneri koji teže najboljim oblicima saradnje. Šutanovac je povremeno delovao razočarano nedostatkom političkih ovlašćenja i jedinstva u Vladi po pitanjima šta Srbija zaista želi da postigne u svojim odnosima sa NATO. Do kraja njegovog mandata, ministar odbrane je koristio sva raspoloživa sredstva postojećih programa u razvoju suštinske bilateralne saradnje. Samo u 2012. godini implementirano je 119 vojnih i stručnih aktivnosti (od 151 planirane). U isto vreme, ministar spoljnih poslova Srbije pažljivo je isticao da su sve aktivnosti u skladu sa politikom

vojne neutralnosti⁴, dok je aktivno koristio diplomatske kanale da razvije političku stranu ovog odnosa (koristeći niži nivo zvaničnika).

Nespremnost da se razvije politički dijalog

Ova putanja prekinuta je promenom vlasti u Beogradu. U maju 2012. godine Boris Tadić izgubio je na predsedničkim izborima od nacionalističkog kandidata Tomislava Nikolića. Paralelno, njegova stranka zamenjena je u Vladi Nikolićevom Srpskom Naprednom strankom (SNS), koja je ranije bila otvoreno kritički nastrojena prema saradnji Srbije sa NATO i čiji glasači instinktivno bili anti-NATO orijentisani. Pod vođstvom trenutnog lidera, moćnog prvog potpredsednika Vlade Aleksandra Vučića, SNS je kičma vladajuće koalicije koju čini sa manjom Socijalističkom partijom, čiji je lider Ivica Dačić uspeo da obezbedi mesto premijera. Kada je nova Vlada došla na vlast sredinom 2012. godine, postojalo je generalno očekivanje da će tiha vožnja ka bližoj saradnji Srbije i NATO krenuti unazad. To se očigledno nije dogodilo. Najveći prodor bio je Kosovo. Uz podršku EU (a i sa teškim uslovljavanjem oko početka pregovora o pridruživanju Srbije EU) Dačićeva vlada napravila je ogroman napredak u političkom dijalogu sa Kosovom, i tražila bezbednosne garancije od NATO za postepenu integraciju četiri srpske opštine u pravni sistem Kosova.

U međuvremenu, pojavila se iznijansirana slika o NATO, sa četiri prateća elementa:

- Manje je spremnosti u Beogradu za politički dijalog sa NATO u odnosu na period od pre dve godine. Ovo je potvrđeno na formalnom sastanku predsednika Srbije Nikolića i Generalnog sekretara NATO Rasmusena na marginama sednice Generalne skupštine UN u septembru 2013. Godine u Njujorku. Sastanak je uglavnom bio fokusiran na KFOR i situaciju na Kosovu. Što se tiče bilateralne saradnje, Generalni sekretar podvukao je da je NATO spreman proširiti praktičnu vojnu saradnju i politički

³ Tanjug, 5.2.2010. See:

<http://english.blic.rs/News/5982/Sutanovac-NATO-not-enemy-any-more>

⁴ <http://www.mfa.gov.rs/en/foreign-policy/security-issues/partnership-for-peace-programme>

dijalog sa Srbijom korak po korak. U svojoj izjavi za medije predsednik Nikolić nagovestio je da je Srbija otvorena za veći nivo saradnje ali da istovremeno ne želi da bira strane i želi da drži političku distancu od Alijanse.⁵

- Ovo je praćeno jasnom promenom političke retorike. Predhodne priče o zbližavanju partnerstva sa NATO u Beogradu su nestale. Veći deo 2013. godine srpska Vlada bila je fokusirana na dobijanje zelenog svetla za početak pregovora o pristupanju EU. Lideri su se jako trudili da objasne javnosti ispunjenje uslova EU vezanih za Kosovo kao neophodnost koja će Srbiji doneti dugoročne benefite i sačuvati je od ekonomskog kolapsa. To je još jedan od razloga zašto su srpski lideri bili pažljivi da ne idu protiv opšteg sentimenta u drugim osetljivim pitanjima spoljne politike i pitanjima bezbednosti – kao što je saradnja sa NATO. Predsednik Nikolić, posebno, stalno ističe vojnu neutralnost kao osnov partnerskih odnosa sa NATO. Istovremeno, Srbija je nastavila da razvija praktičnu saradnju sa Alijansom, ali sa manje entuzijazma za politički dijalog nego ranije.

- Vučić (koji je do avgusta 2013. Bio i ministar odbrane) pokušavao je da balansira razvijanje saradnje sa Alijansom intenzivirajući vojne i političke kontakte sa Rusijom, uključujući i nabavke iz oblasti vojne industrije. Ranije u 2013. Srbija je postala posmatrač u Organizaciji Ugovora o kolektivnoj bezbednosti, koju vodi Moskva. Ipak, stepen saradnje Srbije i NATO i dalje je značajno viši nego stepen vojne saradnje sa Moskvom. U novembru 2013. godine Vučić se u toku posete ministru odbrane Rusije Sergeju Šojguu, snažno trudio da otkloni zabrinutost oko kontinuirane saradnje Srbije i NATO i uveravao ga kako cilj Srbije nije pridruživanje NATO paktu⁶.

- Svi programi vojno-tehničke saradnje Srbije i NATO još uvek se odvijaju (preko 160

aktivnosti planirano je u 2013.), a i neke nove su započete. U julu 2013. novi Fond predvođen Ujedinjenim Kraljevstvom osnovan je da se pomogne SAFu u otklanjanju razduženog viška municije⁷. Ovaj proces sprovodi se u Tehničko remontnom zavodu u Kragujevcu (KRZK). Paralelno, tempo reforme sektora bezbednosti u ministarstvu odbrane se usporava. Ali, pre nego zbog političkih odluka, ovo može biti i samo posledica dva pitanja: personalne promene i ograničenog budžeta sa obe strane. Štednje u programima odbrambene saradnje u zemljama članicama NATO takođe su imale uticaj na neznatno smanjenje novih aktivnosti.

Sa druge strane, IPAP – kao ključni vodič za bilateralnu saradnju – tek treba da se finalizira. Važno je napomenuti da je sadašnja srpska Vlada odlučila da podnese svoju ažuriranu verziju Severno-atlantskom savetu prošle godine. Novi IPAP nacrt „šetao“ je od institucije do institucije u Vladi Srbije, i od Srbije do NATO takođe. Sada je stigao do krajnjeg stepena formalne procedure odobrenja, a odobrenje je predviđeno početkom 2014. godine. Glavne predviđene oblasti buduće NATO-srpske saradnje su sledeće: politički i bezbednosni okvir; pitanja odbrane i vojske; javna diplomatija; naučna saradnja; upravljanje krizom i sistem planiranja vanrednih stanja i zaštita poverljivih podataka.

Sve ovo vodi utisku da, kako je NATO zainteresovan da postepeno gradi jak odnos, tako je trenutno srpsko rukovodstvo podeljeno po tom pitanju. Naročito, rukovodstvo SNSa nije voljno da se pomeri sa trenutnog statusa kvo. Kako je srpska politika u slobodnom padu ka vanrednim parlamentarnim izborima u 2014., ova godina mogla bi doneti ne samo formalno napredovanje NATO-srpske saradnje, nego možda i ambicioznijeg ministra odbrane kome će biti dozvoljeno da izađe sa kreativnijim idejama o tome kako ovo tiho partnerstvo unaprediti.

⁵ B92, 27.9.2013. See:

http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2013&mm=09&dd=27&nav_id=87803

⁶ B92, 14.11.2013. See:

http://www.b92.net/eng/news/comments.php?nav_id=88337

⁷ www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50100.htm

Note: Except for the NATO member countries also Partner nations (i.e. non-NATO members) have donated additional funds to the Trust fund for liquidation of the surplus ammunition (e.g. Switzerland 98.000 EUR, Ireland 80.000 EUR as of the end of November 2013).

Zaključci

- U 2014. NATO bi trebao ohrabriti Beograd da donese opipljive kratkoročne korake prihvatljive kako javnom mnjenju tako i koalicionim partnerima, kao što su npr. imenovanje novog srpskog ambasadora pri NATO (nakon tragične smrti ambasadora Milinkovića, njegov posao je bez naslednika više od godinu dana). Veoma je izgledno da će Srbija prvo ući u EU (najranije 2020. pa tek onda odlučivati o članstvu u NATO. Kako god, u međuvremenu ona mora razviti praktičnu viziju o tome kako iskoristiti odnose sa NATO za strateški napredak uloge Srbije u međunarodnim bezbednosnim i vojnim misijama van teritorije Evrope. Izgledi su da će prvi IPAP biti odobren i da će se početi sa njegovom implementacijom u 2014. godini.
- Novi impuls u saradnji Srbije i NATO može biti generisan iz pristupnih pregovora Srbije i EU, obzirom da će oni uključivati i agendu Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (CSDP). Relevantne državne institucije Srbije, naročito ministarstvo odbrane već je mapiraju koje promene će biti neophodne. Praktične potrebe za razvijanje interoperabilnosti sa partnerima EU (dok je većina njih takođe članica NATO) može rezultirati novim podsticajem u modernizaciji srpske vojske kao i dramatičnog povećanja učešća kadrova srpske vojske u mirovnim misijama pod zastavom EU ili UN. Trenutno, Srbija učestvuje u brojnim misijama UN kao i u antipiratskim pomorskim operacijama EU Atalanta oko Somalije, i njihov medicinski tim je deo EUTM misije obučavanja u Somaliji.
- Na Kosovu, unapređenje međunarodne snage bezbednosti mogle bi uskoro proći kroz velike promene, obzirom da mandat EULEXa ističe u julu 2014. godine, a njegova obnova od strane kosovske Vlade je daleko od

sigurne. Kako bezbednosna situacija nastavlja da se poboljšava, neke članice NATO-a zagovaraju dodatno smanjenje KFOR trupa kao i umanjenje njihovih dužnosti u cilju priprema za buduće povlačenje sa Kosova (u okviru tzv. Gate 3 opcije). Do sredine 2014. godine, 300 francuskih vojnika napustiće KFOR na osnovu odluke francuskog predsednika Olanda krajem prošle godine. Srbija snažno odbija Gate 3 opciju i volela bi da KFOR ostane prisutan u trenutnom broju i sastavu, čak i nakon najavljenog povlačenja Francuza. Ukoliko Priština uspe u svojim nastojanjima i uloga EULEXa se umani, bilo bi teže za neke članice NATO da se zalažu za dalje smanjenje trupa KFORa. Takav razvoj događaja mogao bi ojačati politički dijalog između Beograda i NATO na Kosovu.

- U pogledu javne diplomatije, vreme je za novi diskurs sa više realističnih poruka glasačkom telu i dugoročnijim pristupom. Kako se pokazalo tokom skorašnje „Ture partnerstva“ u organizaciji Slovačke Atlantske komisije i Atlantskog Saveta Srbije u gradovima širom zemlje, više pažnje trebalo bi se posvetiti značaju NATO u omogućavanju bezbednosti srpskoj zajednici na Kosovu, pomoći u reformi Vojske Srbije kao i skorašnjem iskustvu novih članica NATO. Alijansa ima puno aktivnosti po pitanju partnerstva u Srbiji, što je jako značajno i doprinosi kako samoj vojsci tako i građanima Srbije. Srbija spada u jedne od najaktivnijih NATO partnera u Inicijativi izgradnje integriteta usmerene ka borbi protiv korupcije u sektoru odbrane kao i implementaciji Rezolucije UN SC 1325 o jednakosti polova u vojnim snagama. Ipak, ove aktivnosti nisu dovoljno javne u Srbiji, i malo se o njima zna van Beograda. NATO bi takođe, kao i Srbija, mogao više da informiše javnost o njihovim zajedničkim projektima i aktivnostima.

Milan Nič je šef programa za centralnu i jugoistočnu Evropu Centralnog evropskog političkog instituta (Central European Policy Institute – CEPI). **Jan Cingel** je projektni menadžer programa Transfer of Know-How Atlantske komisije Slovačke (Slovak Atlantic Commission - SAC).

Napomena: Stavovi i mišljenja izneseni ovde su stavovi autora i ne odražavaju stavove poslodavca ili izdavača. Ovaj dokument izrađen u okviru projekta Transatlantic Policy Briefs uz podršku NATO Odeljenja za javnu diplomatiju.

© Central European Policy Institute, 2014



Endru Vilson

MOŽE LI EVROPA ZAŠTITI EUROMAJDAN?*



Endru Vilson (Andrew Wilson) je viši politički saradnik Evropskog saveta za spoljne poslove - (ECFR). Predaje i radi kao viši akademik na modulu za Ukrajinske studije na Školi za slovenske i istočnoevropske studije (SSEES) na Londonskom Univerzitetu (University College London). Saradnik je Kraljevskog instituta za međunarodne poslove. Objavljivao je radove o politici i kulturi susedstva Evrope, sa posebnim akcentom na Rusiju, Ukrajinu i Belorusiju i komparativnu politiku demokratizacije u post-Sovjetskim zemljama i njenu korupciju u takozvanoj „političkoj tehnologiji“.

Događaji u Ukrajini dramatično su se pogoršali. Petoro ljudi ubijeno je u sredu, neki su na smrt prebijeni, a dalji sukobi su mogući u ovu nedelju. NVO su objavile emotivan „poslednji apel za pomoć“, koji kaže da „međunarodna zajednica čuti, podržavajući evropske vrednosti samo na papiru“, dok „ljudi u Ukrajini za njih ginu“.

Ako je evropski izbor ugrožen širom Istočne Evrope, pretnja sada dolazi jednako kroz borbu Janukovičevog režima da opstane, tako i kroz pritisak Rusije. Vlada i opozicija su još udaljeniji; mnogi u opoziciji misle da je vlast izgubila legitimitet, zbog korišćenja tolike količine sile, kao i zbog farse procedure „glasanja“ koja je iskorišćena za donošenje novih represivnih zakona prošle nedelje na silu.

Kao što je i život svakog pojedinca u Ukrajini, tako su i ime i ugled EU pod znakom pitanja. Demonstranti koji su se u početku umotali u zastave EU, danas tvrde da je Zapad izneverio sopstvene vrednosti ne braneći ih.

Zaštita evropskog izbora u Ukrajini znači preduzimanje različitih kratkoročnih, srednjeročnih i dugoročnih mera. Narednih nekoliko dana pitanje je zaštite ljudskih života. U narednih nekoliko meseci u pitanju je zaštita pro evropskih NVO, građanskih aktera i javnog mnjenja. Nakon toga sledi zaštita uslova za slobodan izbor na izborima koji su i dalje zakazani za 2015. godinu, i rad na unutrašnjim neradim saputnicima autoritarnog preokreta režima.

Cena nečinjenja je visoka i raste. Politička polarizacija i eliminacija srednjeg težišta, može samo pojačati konflikt. Vlada će se boriti da održi jaku kontrolu nad zapadnim i centralnim delovima zemlje; oblasti najbliže EU biće najrizičnije i najnestabilnije.

Šta Evropa može da učini?

Mnogi evropski lideri još uvek oklevaju oko ideje o uvođenju sankcija. Iskustva sa merama uvedenim Belorusiji nisu viđena kao najsrećnija; ali, ironično, to je velikim delom i zbog toga što

* Članak je originalno objavljen od strane Evropskog Saveta za spoljne poslove (European Council on Foreign Relations - (ECFR) u januaru 2014. godine. CEAS ima dozvolu autora za prevod i objavljivanje u Novom Veku.

je EU gledala na Belorusiju kroz prizmu Ukrajine i pokušala da sankcioniše Beloruske „oligarhe“ koji zapravo nisu ni postojali.

Međutim, predsednik Viktor Janukovič jednostavno neće da sluša blage primedbe u trenutnoj klimi: Rusija ga steže suviše čvrsto. On zato mora biti odgovoren od svoje prirodne strategije, koja je da ne napravi realne ustupke, već da mami i lažira i odugovlači dok, po njegovom mišljenju, nasilje nad demonstrantima ne urodi plodom.

Režim je se do sada održao zajedno, ali tenzije ključaju ispod površine. Evropljani moraju hitno dodati neke stvarne troškove i koristi proračunima napravljenim iza scene. Konkretno, trebali bi preduzeti pažljivo targetirane mere protiv konkretnih zvaničnika koji su inicirali nasilje 30. novembra i 22. januara i diskriminisati „Zakon“ od 16. januara. Sama najava ovakvog procesa imala bi efekta. To bi se odnosilo i na 235 poslanika partije regiona koji su navodno „glasali“ za farsu od propisa prošle nedelje.

Prvo, trenutna otvorena vrata Evrope za novac režima je podjednako moralni neuspeh kao i neuspeh korišćenja našeg uticaja. Standardi Uprave za sprečavanje pranja novca (Financial Action Task Force - FATF) već pružaju zakonski okvir za bližu analizu imovine režima. Mogu početi sa informacijama objavljenim na web sajtu yanukovich.info. Ključne evropske države - UK, Austrija i Nemačka, kao i Švajcarska - trebalo bi da na odgovarajući način uzmu taj novac u obzir i shodno preduzmu odgovarajuće mere.

Drugo, Evropa bi trebalo da uvede zabranu viza, kao što je to SAD već učinila. Zabrana viza ima jači efekat kada ga primene svih 28 zemalja članica, ali i svaka zemlja Šengena može staviti nekoga na crnu listu, kao što je to učinila Estonija sa aktivistima pokreta Nashi nakon afere „Bronzani vojnici“ 2007. EU bi trebalo da suspenduje i odredbe viznog sporazuma između EU i Ukrajine koje se odnose na bezvizni režim imaoce diplomatskih pasoša. Ovo bi prouzrokovalo šok za ukrajinsku birokratiju na koju se Janukovič oslanja da sprovodi njegova naređenja.

Sa druge strane, EU bi trebalo da uvede višeulazne, dugoročne Šengen vize za ostale građane Ukrajine koji su već bili u EU. Iako EU ne može samo da se prebaci na potpuni bezvizni režim za sve Ukrajinke bez preduzetih odgovarajućih mera od strane drugih koji su u pristupnom procesu, ova politika administracije bila bi gest dobre volje koji bi pokazao običnim Ukrajincima da EU razume njihovu borbu da je u stanju da napravi razliku između režima i običnog naroda. Lokalne think-tank organizacije prikupile su veliki broj dokaza koje ukazuju na to da su ambasade u mogućnosti da izdaju ovakve vize, ali nisu bili voljni to i da učine zbog domaćih faktora.

Pored ovih mera, EU, zajedno sa SAD, bi trebalo da dopre do Ukrajinske vojske i unutrašnjih snaga kako bi im naglasila potrebu da ostanu izvan sukoba i da se uzdrže od upotrebe sile. Vlada se oslanja na „Berkut“ policiju, jer su ostali nevoljni da odrade posao. Oni razumeju implikacije daljeg nasilja i verovatnoću da će lično odgovarati ako se stvari potpuno otrgnu kontroli. EU treba da radi na jačanju ove percepcije.

EU se mora i brzo angažovati da rukovodstvu Ukrajine ponudi pregovore za izlazak iz krize i da traži raspisivanje slobodnih i fer izbora za uzvrat obezbeđivanja garancija bezbednosti i zadržavanja neke lične imovine predsedniku Janukoviču i njegovoj porodici. EU mora proaktivno delovati upozoravajući predsednika na moguću eskalaciju sukoba (napad na Majdan, policijski čas u Kijevu ili vanredno stanje).

Konačno, EU bi trebalo da podržati napore da se personalizuje odgovornost identifikovanjem svih policajaca koji su napali mirne demonstrante, vršili nelegalna hapšenja, organizovali napade i nasilje, i istaknuti podmetnuti nevinima, kao što je to učinjeno u lokalnom projektu „[Ne budi zver](#)“.



Jan Piekło, direktor Inicijative poljsko-ukrajinske saradnje PAUCI

EUROMAJDAN: RUSIJA I EVROPSKI IZBOR UKRAJINACA*



Jan Piekło je izvršni direktor Inicijative poljsko-ukrajinske saradnje **PAUCI** iz Ukrajine. Prethodno je radio kao slobodni novinar i izvestilac o Balkanskom konfliktu od 1991. do 1997., i medijski konsultant. Bio je OEBSov nadzornik lokalnih izbora u Bosni i Hercegovini 1997. Radio je i kao koordinator poljsko-američkog projekta obrazovanja pod nazivom „Mostovi tolerancije“ i do 2005. godine bio je direktor Instituta Mostovi prema Istoku. Dobitnik je nagrade Poljskog udruženja novinara (SDP) za „pokretanje važnih pitanja o dijalogu i saradnji ljudi iz različitih sredina, tradicija i sistema vrednosti na internetu“.

Istorija odnosa EU i Ukrajine je priča o propuštenim prilikama, paradoksima i nesporazumima. Skoro deceniju ranije, tek nakon Narandžaste revolucije, EU i politički vrh Zapada propustili su priliku da uključe Ukrajinu u proces evropskih integracija. U to vreme, talas entuzijazma preplavio je svet i očekivanja su bila velika. Poslednjih meseci Ukrajinci su ponovo impresionirali međunarodnu zajednicu, dokazujući da su oni važna i ponosna nacija, koja zaslužuje da je demokratski Zapad tretira kao dragocenog partnera. Narandžasta revolucija 2004.- 2005. Imala je potencijal da:

- Promeni geopolitički balans u Evropi
- Ponovo definiše ulogu Rusije kao evropskog igrača
- Proširi kulturu evropske demokratije na Istok
- Otvori put budućoj integraciji Ukrajine u EU i NATO

* Članak je originalno objavljen u januaru 2014. godine od strane [Cicero Fondacije](#), holandske think-tank organizacije čiji je cilj obezbeđivanje širokog, globalnog foruma za diskusije o pitanjima koja su od ključnog značaja za evropske integracije. CEAS ima dozvolu autora za prevod i objavljivanje u Novom Veku.

Međutim, ove nade i očekivanja bila su kratkog roka. Kada je novo Ukrajinsko rukovodstvo očekivalo reči ohrabrenja od EU, Brisel je, umoran od poslednjeg talasa proširenja, ostao nem. Primedbe Francuske i Nemačke, zajedno sa strahom Zapada od reakcije Kremlija, odnele su najbolju „šargarepu“ koja je dobro funkcionisala u slučaju zemalja centralne Evrope: ponudu perspektive članstva u EU. Umesto toga, EU je ponudila Ukrajini i ostalim post-sovjetskim državama novi instrument, Evropsku politiku prema susedima. Neposredna reakcija Kijeva bila je duboko razočaranje i frustracija. Ukrajinci smatraju sebe punopravnim Evropljanima, a ne „susedima“ Evrope, kao što su, na primer, zemlje Magreba. Iako su Ukrajinci prihvatili sredstva ENPI (Instrument Evropske politike prema susedima), informacije o strukturi ove pomoći u zemljama primaocima nisu bile rasprostranjene. Ovo je ostavilo utisak da su evropske birokrate prenele sredstva Kijevu na osnovu implicitnog sporazuma: mi vama platimo, vi to trošite kako želite i mi ne pitamo, ali umesto toga vi morate da se odreknete retorike eventualnog članstva u EU u budućnosti. Nije iznenađujuće da takav pristup nije stimulisao istinsku volju za modernizacijom zemlje.

Ostali unutrašnji razlozi uključuju nedostatak konsenzusa među glavnim političkim frakcijama u Ukrajini, korupciju, stagnaciju i suspenziju neophodnih reformi. Sve ovo doprinelo je nastanku „Ukrajinskog zamora“ na Zapadu. Sa druge strane, simetrični sindrom „EU zamora“ rođen je u Ukrajini, produbljujući frustraciju i obezbeđujući municiju za pristalice „pragmatičnog“ pristupa, kakav je podržavala Partija regiona.

Propuštene prilike EU

Pravi hladni tuš došao je kasnije, na NATO Samitu u Bukureštu 2008. godine, gde je Gruziji i Ukrajini uskraćen NATO MAP (Akcioni plan članstva). Ruski predsednik Vladimir Putin je takođe bio pozvan u Bukurešt i uspeo je da ostvari sve svoje ciljeve. Uspešno se usprotivio planovima SAD da razmesti raketni sistem odbrane u Poljskoj i Češkoj i uz malo pomoći nekih od zemalja članica „stare Evrope“ (posebno Francuske i Nemačke) ubio je nastojanje Gruzije i Ukrajine za NATO članstvom. To je bio kraj transatlantskog sna za ukrajinskog predsednika Viktora Juščenka i gruzijskog predsednika Mihaila Sakašvilija, lidere obe post-sovjetske zemlje. Onda je, u avgustu 2008. Rusija zaratila sa Gruzijom. Reakcija Zapada na ovu krizu nije bila preterano koherentna i protesti su uglavnom bili ograničeni na usmene izjave. Umesto osude Kremlja, mnoge zemlje EU optužile su gruzijskog predsednika Sakašvilija da je započeo ovaj rat i provocirao Rusiju.

Najbolje vreme za jačanje pro-demokratskih, proevropskih i transatlantskih trendova u Istočnoj Evropi je prošlo, ciljevi su promašeni i entuzijazam ljudi je izgubljen. Viktor Janukovič, predsednički kandidat Partije regiona koji je 2004. godine falsifikovao rezultate predsedničkih izbora (što je bilo okidač Narandžaste revolucije), pobedio je na sledećim izborima 2010. godine svoju Narandžastu konkurentkinju – premijerku Juliju Timošenko. OEBS je tada izvestio da su izbori bili fer i da su ispunili demokratske standarde. Kao novi predsednik Ukrajine, Janukovič je proglasio nastavak procesa evropskih integracija i otpočeo konsolidaciju svoje moći. Njegovo proglašenje o neutralnom statusu njegove zemlje naišlo je na

pozitivan odgovor u većini „starih“ zemalja članica EU, a njegova fraza „pragmatični pristup“ pozdravili su Brisel, Berlin, Pariz i Rim. Janukovičevi prvi potezi bili su usmereni na jačanje sopstvene pozicije. Manipulacijom pravosuđa ukinuo je ustavne amandmane iz 2004. godine (potez koji je kritikovala Venecijanska komisija), vraćajući polupredsednički sistem. Ova odluka pokrenula je pitanja o demokratskom legitimitetu i vladavini prava.

Uz rastuću zabrinutost posmatrali smo ukidanje demokratskih dostignuća u Ukrajini. Partija regiona je 2010. godine izmanipulisala lokalne izbore. Novinari i organizacije civilnog društva prijavili su slučajeve zastrašivanja i kršenja slobode štampe, lokalne NVO bile su pod velikim pritiskom. Onda su usledila selektivna hapšenja i suđenja Janukovičevim političkim protivnicima, uključujući i bivšu premijerku Juliju Timošenko i Jurija Lutsenka, bivšeg ministra unutrašnjih poslova. Ukrajina je na indeksu Freedom House-a „Sloboda u svetu 2011“ skliznula sa statusa „slobodne“ na status „delimično slobodne“. Zemlja je počela da se kreće ka „slabo autoritativnom“ modelu upravljanja vladavine. Janukovič je već prešao crvenu liniju. Ukoliko bi prihvatio uslove EU, izgubio bi podršku oligarha i moć, mogao bi da izgubi sledeće predsedničke izbore, a i da završi iza rešetaka. Ovo ga je gurnulo na put koji sledi njegov istočni sused – Aleksander Lukašenko. On je gledao svoja posla – svim mogućim sredstvima zadržavajući moć.

EU je nastavila da se odnosi prema Janukoviču i premijeru Azarovu kao prema kredibilnim partnerima u finalizaciji procedure potpisivanja i zatim sprovođenja Sporazuma o pridruživanju (SP) sa EU. Janukovičevo odbijanje da potpiše Sporazum u Viljnusu novembra 2013. godine došlo je kao šok. Ukrajinski predsednik je odjednom stavio novi uslov na sto: da EU pozove Rusiju da učestvuje u pregovorima. Ovo je bio kraj iluzije za Brisel, ali ne i kraj proevropske sage u Ukrajini. Ukrajinsko civilno društvo, društveni aktivisti, studenti i vođe opozicije izašli su na ulice Kijeva i drugih ukrajinskih gradova, zahtevajući ostavku Vlade i potpisivanje SP-a sa EU.

Majdan – glavni trg u Kijevu – okupirali su demonstranti i krstili ga Euromajdan. Trg je postao poprište najveće proevropske manifestacije ikada na našem kontinentu. Paradoksalno, ona se ne odvija u zemljama EU, koje se bore sa dubokom krizom, nego u Ukrajini, bivšoj sovjetskoj republici, koja je stekla nezavisnost 1991., pre samo 23 godine. Zapadni svet sa divljenjem i čuđenjem sluša glasove ukrajinskog civilnog društva, protestujući protiv selektivne primene zakona i kršenja slobode. Ukrajinci su čuli emocionalne reči podrške i istaknuti političari EU i SAD posetili su demonstrante na Euromajdanu u Kijevu (ovo se nikada nije desilo za vreme Narandžaste revolucije).

Rekcija ukrajinske vlasti na ove događaje je mešavina straha, razočaranja, iskušenja za upotrebom sile da se protesti razbiju i deklarisanje (ali ne i dokazane) volje da „ponovo pregovara“ SP sa EU. To pokazuje da politika ukrajinske Vlade nema jasnu strategiju i da država postaje nestabilna i sve podložnija pritisku Rusije. Janukovič postaje svestan – kao i Lukašenko pre izvesnog vremena – da je zarobljen: bez podrške Rusije njegov režim ne može da preživi. Podrška Janukoviču i Partiji regiona pala je ispod 18 posto u ukrajinskom društvu. Jedini način da pobedi na predsedničkim izborima 2015. godine je da falsifikuje rezultate. To je moguće samo u snažnu podršku Rusije.

Rusija ne priznaje državnost Ukrajine

Rusija ima problem sa prihvatanjem Ukrajine kao suverene države. Gubljenje Ukrajine bila je duboka trauma. Kijevski Rus je mesto porekla i duhovni centar Ruske pravoslavne crkve. Bez Kijeva, prema poruci Kremlja, Rusija postaje organizam kojem nedostaje duhovna suština. Njena duša ostaje sadržana u lukovima zlatnih kupola crkava na brdovitim obalama reke Dnjepar. Paradoksalno, to su iste crkve koje su Sovjeti nekada brutalno pokušali da unište.

Koncept bivšeg predsednika Juščenka o građenju nacionalnog identiteta koristio se odabranim momentima zajedničke istorije kada su Ukrajinci najviše patili od ruske ruke, ili

(kasnije) sovjetske. Podržavao je regionalnu ukrajinsku tradiciju i promovisao ukrajinski jezik. Juščenko se koristio simbolima i mitovima, što je karakteristično za slovensku tradiciju (isto su uradili Srbi sa čuvenom bitkom na Kosovu Polju). Juščenko je pokrenuo pitanje Holodomora, veštačke gladi projektovane od strane Sovjeta u Ukrajinskoj sovjetskoj republici 1992. i 1993. po Staljinovom nalogu. Oko 3 miliona ljudi umrlo je od ove gladi. Kada je Juščenko zatražio da se ovo prepozna kao genocid Moskva je reagovala sa besom i frustracijom. Juščenkova politika o ulasku u NATO, zajedno sa ratom u Gruziji, doprinela je daljem pogoršanju odnosa Ukrajine i Rusije.

Juščenkov naslednik, Viktor Janukovič, predstavlja region ruskog govornog područja Donjecku, koja ima potpuno drugačiju pro-sovjetsku tradiciju. U vreme predsedničkih izbora 2004. godine imao je pordšku Kremlja i predsednik Putin mu je dva puta čestitao pobedu na izborima. Smatran je marionetom Kremlja. Nakon njegove pobeđe nad Julijom Timošenko 2010. godine, situacija se razlikovala od one pre pet godina. Ukrajina više nije ista zemlja, dok se Ruska Federacija takođe promenila. Ukrajina je uspela da razvije solidnu osnovu za demokratski sistem sa aktivnim građanskim društvom, dok je Rusija otišla u suprotnom pravcu, jačajući centralnu moć države i ograničavajući individualne slobode. Grupa oligarha koje Janukovič predstavlja nije zainteresovana da postane potpuno podređena Moskvi. A Moskva se odnosi prema Janukoviču sa dozom nepoverenja i skepticizma, iako je trenutno teško reći kakvu igru igra bilo ko od njih.

U regionima istočne Evrope i Crnog mora, Ukrajina je pod Janukovičem sledila liniju Kremlja. To znači da ni proevropska Vlada Moldavije, ni Vlada u Gruziji nisu mogle da računaju na prijateljske odnose sa Kijevom. Uprkos predsedavanju Ukrajine OEBS - om 2013. godine, Evropa je uskoro takođe uvidela da je nemoguće uključiti Ukrajinu u rešavanje „zamrznutih“ konflikta u određenim mestima, kao što su Pridnjestrovlje i Južni Kavkaz.

Jasno je da je Putinov glavni prioritet jačanje

ekonomskog i vojnog položaja Rusije u odnosu na Zapad i NATO. Njegov najambiciozniji politički projekat je stvaranje zajedničke ekonomske zone i pokretanje carinske unije, koja se sastoji barem od Ruske Federacije, Kazahstana, Belorusije i Ukrajine. Bez Ukrajine takav projekat ima samo ograničeni smisao. Zato Moskva koristi sva moguća sredstva da zadrži ovu zemlju izvan EU, želeći da je vrati nazad pod rusku kontrolu. Nakon sloma opozicije u Belorusiji, Moskva ima skoro potpunu kontrolu nad Belorusijom. Kremlj je dostigao napredni nivo obnove uticaja nad svojim „najbližim susedstvom“. U takvoj situaciji evropska očekivanja koja se tiču angažovanja Rusije u istinski konstruktivnoj saradnji, pomažući da se situacija u istočnoj Evropi i Kavkazu stabilizuje, deluju potpuno nerealno. Moskva dobro zna da ima ključ za rešavanje regionalnih „zamrznutih konflikata“ (Rusija ih je, zapravo, sama i stvorila), kao i problema vezanih za energetiku. Bez učešća Rusije ništa se ne može postići. Možemo čak da kažemo i da je, u izvesnoj meri, današnja Evropa sa svojim zamrznutim konfliktima talac Rusije.

EU je potrebna zajednička politika prema Istočnoj Evropi

Sama EU je duboko podeljena po pitanju kako treba pristupiti Rusiji i ne postoji ništa nalik na Zajedničku evropsku politiku prema Istoku. Ključna zemlja EU, sposobna da inicira evropsku politiku prema Moskvi, je Nemačka. Međutim, nakon poslednjih izbora i formiranja velike koalicione Vlade, socijaldemokrate su preuzele Ministarstvo spoljnih poslova. Novi koordinator nemačke politike prema Moskvi, Gernot Erler,

koji je poznat kao prijatelj Rusije, veruje da je „Rusija odigrala veoma konstruktivnu ulogu u rešavanju međunarodnih konflikata“. On je već izjavio u jednom intervjuu koji je objavljen na [sajtu DGAP](#) : „Rusija vidi približavanje Ukrajine EU kao neku vrstu povrede granica. Ne možete jednostavno da ignorišete vekovne odnose između Rusije i Ukrajine. To nije nešto što se može popraviti kroz tehnički proces. Ovo je signal upozorenja koji potvrđuje da će EU imati veliki problem u izradi zajedničke politike koja bi mogla da se suprotstavi neo-imperijalističkoj politici Kremlja. Ovo takođe znači i da se Centralna Evropa i Baltičke zemlje mogu osetiti manje prijatno, jer bi se slični argumenti mogli upotrebiti da se opravda jači uticaj Rusije i u drugim delovima regiona.

U 2014. godini održaće se izbori za Evropski parlament i biće imenovana nova Evropska komisija. Možemo biti sigurni da će Putin dobro iskoristiti ovo vreme za širenje svog projekta Evroazijske unije, kao i za jačanje pozicije Rusije kao „globalne sile“.

EU ima prilično ograničen kapacitet da adekvatno reaguje na ovaj izazov ali, u saradnji sa NATO, treba da pripremi plan u slučaju crnog scenarija mogućih sukoba i produbljivanja i širenja haosa u regionu. Jačanje transatlantskih odnosa i zbližavanje Starog kontinenta i SAD bi mogla biti jedina dugoročna opcija za promenu ovog negativnog trenda. Biće potrebno vreme i politička volja na obe strane, kao i konsenzus među zemljama članicama EU.



CENTAR ZA EVROATLANTSKE STUDIJE – CEAS

napredak, posvećenost, uticaj

Centar za evroatlantske studije – CEAS je nezavisna, ateistička, socijalno orijentisana, levo liberalna think-tank organizacija, osnovana 2007. godine u Beogradu. Svojim visokokvalitetnim istraživačkim radom CEAS kreira precizne analize u oblastima spoljne, bezbednosne i odbrambene politike Republike Srbije. Istovremeno, CEAS javno zagovara inovativne, primenljive preporuke i kreira praktične politike čiji su ciljevi:

- Jačanje socijalno orijentisane, levo liberalne demokratije u Srbiji; *
- Prihvatanje principa prvenstva individualnih nad kolektivnim pravima, ne zanemarujući prava koja pojedinci mogu da ostvare samo u zajednici sa drugima;
- Načelno razvijanje koncepta tranzicione pravde i uspostavljanje mehanizama za njeno sprovođenje u regionu Zapadnog Balkana, prenošenje pozitivnih iskustava, isticanje značaja mehanizama tranzicione pravde za uspešnu reformu sektora bezbednosti u postkonfliktnim i društvima u tranziciji ka demokratiji;
- Ubrzanje procesa evropskih integracija Srbije i jačanje njenih kapaciteta za suočavanje sa globalnim izazovima putem zajedničkih međunarodnih akcija;
- Jačanje saradnje sa NATO i zagovaranje atlantskih integracija Srbije;
- Jačanje principa sekularne države i promovisanje ateističkog pogleda na svet
- Doprinosi izgradnji i očuvanju otvorenijeg, bezbednijeg, prosperitetnijeg i kooperativnijeg međunarodnog poretka, zasnovanog na principima pametne globalizacije i ravnopravnog održivog razvoja i međunarodne norme „odgovornost da se zaštititi“.

CEAS spomenute aktivnosti realizuje kroz različite projekte u okviru četiri stalna programa:

- Zagovaranje evroatlantskih integracija Srbije;
- Reforma sektora bezbednosti u Srbiji;
- Tranziciona pravda;
- Liberalizam, globalizacija, međunarodni odnosi i ljudska prava.

**Socijalni liberalizam tvrdi da društvo mora da štiti slobode i jednake šansi za sve građane i ohrabruje međusobne saradnje između državnih i tržišnih institucija kroz liberalni sistem. Socijalni liberalizam slaže se da su neka ograničenja postavljena ekonomskim poslovima potrebna, kao što su antimonopolski zakoni u borbi protiv ekonomskog monopola, regulatorna tela ili zakoni o minimalnim platama. Socijalni liberali smatraju da vlade mogu (ili moraju) da pružaju udobnost, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje iz prihoda koji proističu od poreza, kako bi se omogućila najbolja upotreba talenata stanovništva. Takođe, liberal-socijalizam se bori protiv ekstremnih pojava kapitalizma i komunizma. Zalaže se, isto tako, za umeriniji antiklerikalizam i versku slobodu.*

CEAS je aktivan član koalicije za REKOM koja okuplja više od 1800 organizacija civilnog društva, pojedinaca/ki iz svih država nastalih raspadom bivše SFRJ. Među njima su i udruženja roditelja i porodica nestalih osoba, veterana, novinara, predstavnika manjinskih etničkih zajednica, organizacija za zaštitu ljudskih prava i sl. Koalicija za REKOM predlaže da vlade (ili države) osnuju REKOM, nezavisnu, međudržavnu Regionalnu komisiju za utvrđivanje činjenica o svim žrtvama ratnih zločina i drugih teških kršenja ljudskih prava počinjenih na teritoriji bivše SFRJ u periodu od 1991-2001.

CEAS je tokom 2012. godine postao pridruženi član Asocijacije za otvoreno društvo – PASOS, međunarodne asocijacije ekspertskih nevladinih organizacija (think-tanks) iz Evrope i Centralne Azije koja podržava izgradnju i funkcionisanje otvorenog društva, naročito u vezi sa pitanjima političke i ekonomske tranzicije, demokratizacije i ljudskih prava, otvaranja privrede i dobrog javnog upravljanja, održivog razvoja i međunarodne saradnje. PASOS ima 40 punopravnih i 10 pridruženih članova, među kojima je i prestižni londonski European Council on Foreign Relations – ECFR, a od NVO iz Srbije još samo Beogradski centar za bezbednosnu politiku – BCBP.

Tokom iste godine, Centar za evroatlantske studije postao je i prva organizacija civilnog društva iz regiona jugoistočne Evrope primljena kao punopravni član Međunarodne koalicije za odgovornost da se zaštititi – ICRtoP. Koalicija okuplja nevladine organizacije iz svih delova sveta radi zajedničkog delovanja na jačanju normativnog konsenzusa oko doktrine odgovornosti da se zaštititi (Responsibility to Protect, skraćeno RtoP), u cilju boljeg razumevanja norme, pritiska na jačanju kapaciteta međunarodne zajednice da spreči ili zaustavi zločine genocida, ratne zločine, etničko čišćenje i zločine protiv čovečnosti i mobilizacije nevladinog sektora za zalaganje za akcije spasavanja ljudskih života u situacijama gde je primenjiva doktrina RtoP. Među istaknutim članovima Koalicije su i organizacije poput Human Rights Watch – HRW i International Crisis Group – ICG.

U aprilu 2013. CEAS je postao prva organizacija civilnog društva u Srbiji koja je pristupila Komisiji Udruženja Privredne komore Srbije za javno-privatno partnerstvo u sektoru bezbednosti u Srbiji. Komisiju, pored predstavnika privatnog sektora bezbednosti, sačinjavaju i predstavnici MUP i drugih državnih organa i institucija, koji su u obavljanju poslova državne uprave, nadležni i za saradnju javnog i privatnog sektora bezbednosti.

U septembru 2013. godine CEAS je postao i član Sektorskih organizacija civilnog društva - SEKO, za sektor vladavine prava. Program saradnje sa organizacijama civilnog društva u oblasti planiranja razvojne pomoći Kancelarije za evropske integracije, posebno programiranja i praćenja korišćenja Instrumenta za pretprijetnu pomoć za 2011. predvideo je formiranje konsultativnog mehanizma sa OCD koji kao glavne nosioce aktivnosti podrazumeva Sektorske organizacije civilnog društva (SEKO). Pod Sektorskom organizacijom civilnog društva podrazumeva se konzorcijum organizacija civilnog društva od najviše tri partnera od kojih je jedna vodeći partner.



Centar za evroatlantske studije – CEAS

Dr. Dragoslava Popovića
15, 11000 Beograd, Srbija
Tel/fax: +381 11 323 9579;
office@ceas-serbia.org,
www.ceas-serbia.org

Tromesečnik NOVI VEK je deo projekta „Srbija i EU: šta nam je zajedničko u oblastima bezbednosti i odbrane i kako to maksimalno iskoristiti – javno zagovaranje nastavka reforme sektora bezbednosti u Srbiji kroz intenzivno korišćenje resursa procesa pridruživanja Srbije EU“, koji je podržao Fond za otvoreno društvo - Srbija.



FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA